

Serra Toro, Quim

NIUB 4939013

Tutor: Fuster Sobrepere, Joan

19/06/2015

**INFLUÈNCIES DEL PENSAMENT
SOCIALISTA UTÒPIC A LA PREMSA
BARCELONINA DURANT EL TRIENNI
ESPARTERISTA (1840-1843)**

ÍNDEX

Metodologia i acotament.....	3
Breu comentari de les fonts hemerogràfiques emprades.....	5
La Barcelona de 1840-1843.....	9
La introducció i difusió del Fourierisme en l'entorn barceloní.....	15
Influències Socialisme Utòpic	29
Recerca de la felicitat i l'harmonia.....	29
L'educació de la classe treballadora	31
Progressisme i industrialisme.....	32
Paràsits i actius	36
Reformisme econòmic	39
Les estartègies de penetreció social	40
L'associació.....	45
L'anarquia capitalista i la voluntat d'organitzar l'economia.....	60
La Propietat Privada.....	62
Conclusions	67
BIBLIOGRAFIA.....	73
FONTS HEMEROGRÀFIQUES	77
ANNEXOS.....	78

Aquest treball respon a una doble voluntat. D'una banda, pretén respondre la pregunta “quines foren les vies de penetració del socialisme dit utòpic al nostre entorn més proper?” i, d'altra banda, es planteja “de quina manera penetraren aquestes idees?”. Aquest text pretén reflexionar, a través del diàleg amb la premsa de l'època, sobre els camins que seguiren les idees i la forma que prengueren per assentar-se a casa nostra. Les dates i el lloc no són a l'atzar, el període 1840-1843 és una cert esclat de llibertat i obertura en el marc del segon terç del segle XIX; així mateix, es centra en Barcelona, aleshores la punta de llança de la revolució liberal i el canvi social.

Metodologia i acotament

La qüestió del socialisme utòpic és prou extensa com perquè forçosament calgui acotar l'àmbit de tot treball que vulgui emprar fonts primàries. És per això que, per a aquest treball, s'ha decidit reduir el marc de l'estudi a nivell geogràfic i temporal, però també la mena de fonts utilitzades.

Pel que fa al marc espai-temps, s'ha optat per treballar els anys del Trienni Esparterista (1840-1843) entenent que es tracta d'un moment clau per a la revolució liberal a l'estat espanyol, ja que tancarà un període revolucionari que serà seguit d'una etapa de preeminència moderada després del qual quedaran definits els trets principals del sistema polític i econòmic que imperarà posteriorment. És en aquest marc d'assentament del liberalisme polític i consolidació del capitalisme al Regne d'Espanya (particularment a Barcelona i la Catalunya industrial) que s'ha cregut interessant valorar la influència que hi tingueren les idees d'allò que s'ha anomenat el socialisme utòpic.

Es tracta d'una etapa, a més, d'una considerable obertura respecte el període immediatament anterior i l'immediatament posterior, pensem amb el precedent de la dictadura de Meer a Barcelona (1837-1839). Això implicà una relaxació de la censura durant el trienni que ens permet veure aflorar certes idees i moviments soterrats que, d'altra banda, no s'haguessin manifestat públicament o no haguessin deixat registre.

Calia però, donades les característiques del treball, enfocar de manera més concreta el tema, és per això que s'ha reduït encara més el marc geogràfic en consonància amb les fonts emprades. Així, el què planteja aquest treball, no és una història del socialisme utòpic durant la revolució liberal al regne d'Espanya. El què s'ha pretès fer és una anàlisi de les influències del socialisme utòpic en la premsa barcelonina (editada a Barcelona) per a aquest període.

Les fonts primàries emprades són principalment de tipus hemerogràfic, malgrat que també se n'han consultat d'altres menes, com ara fulls volanders. Els diaris més utilitzats han estat *El Republicano*, *El Constitucional*, *La Ley* i *El Popular*. Al final d'aquest capítol els comentarem breument.

L'objectiu del treball és detectar en aquestes fonts, que es mouen principalment dins els paràmetres del liberalisme, ja sigui sota l'etiqueta del progressisme, el republicanisme o la democràcia; influències del pensament socialista. A tal fi, s'ha considerat com a metodologia més adient el següent procés: 1) buidatge dels diaris, 2) selecció d'articles, 3) comentari, contrast i comparació. La fase de comparació i contrast és la que aporta el cos del treball, ja que ens permet, tot comentant els textos seleccionats, veure les aportacions directes o indirectes dels grans pensadors del socialisme, així com de les seves escoles.

De la mateix manera, aquesta metodologia ens permet veure les diferents tendències entre i dins de cada un dels diaris emprats i ens mostra com moltes idees provinents del socialisme penetraren a casa nostra, no a manera de cos doctrinal, sinó en comptagotes, introduint determinades idees o canviant la noció que es tenia d'idees ja establertes. Aquesta metodologia, així com la quantitat de fonts emprades, permeten fer matisos sobre posicionaments anteriors i apuntar tendències. L'abast d'aquests treball precisament permet això, insinuar certs aspectes que podrien ser aprofundits.

Les conclusions, per tant, han de ser fruit d'un procés de selecció de la informació i comparació crítica que permeti apuntar fins a quin punt el pensament socialista havia influït la premsa liberal a inicis dels anys quaranta del segle XIX.

Breu comentari de les fonts hemerogràfiques emprades

La premsa que s'ha elegit es pot classificar entre la premsa progressista de la regència esparterista, a través de la qual penetraren certes idees socialistes. Així mateix, en el cas d'*El Republicano*, podem parlar del periòdic iniciador de la premsa republicana barcelonina¹. Afegim un breu comentari de les principals fonts hemerogràfiques emprades que s'utilitzaran a tall d'exemple durant el treball per reforçar l'exposició del tema.

El Constitucional (1839-1843). Diari progressista per excel·lència a Barcelona. Va ser molt important durant el predomini del progressisme a la ciutat, incloent-hi la regència d'Espartero. El diari ja havia aparegut breument el 1837 per defensar els principis de la Constitució de 1837² i reaparegué definitivament el 1839 amb aparent continuïtat en el format però sense esmentar l'etapa anterior³.

El Constitucional reproduí els posicionaments dels progressistes, presents a l'Ajuntament de Barcelona i majoria entre els diputats catalans. Les seves editorials acostumaren a tractar qüestions polítiques, i entre els seus redactors hi podem trobar Pere Felip Monlau i Pere Mata. De fet, no tenim identificats la majoria dels autors d'articles d'aquest diari. Entre els pocs que en coneixem, destaca Fray Gerundio⁴, sobre qui parlarem més endavant. Notis també que entre la premsa reproduïda destaquen articles publicats a *La Ley*.

---

¹ CULLA, J. i DUARTE, À. (1990). *La premsa republicana*. Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya. Col·lecció Vaixells de Paper, núm. 8. Barcelona.

² Val la pena fer notar que si bé aquesta Constitució fou aprovada per unes Corts amb majoria progressista, fou considerada un èxit pels moderats, que l'inclinaren cap a posicions més conservadores que no feia pas pensar la composició de la cambra constituent.

³ GUILLAMET, J. (1993). *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona pregressista: 1841-1843. Generalitat de Catalunya*. Centre d'Investigació de la Comunicació. Estudis i Recerques, núm. 7. Barcelona.

⁴ Aquest nom d'origen literari fou pres com a malnom pel redactor de la revista *Fray Gerundio*, de contingut polític i humorístic i d'adscripció independent. Fray Gerundio ha estat identificat amb la figura de Modesto Lafuente.

El Popular (1841-1842). Subtitulat *Diario de los intereses de Cataluña*, diari fundat per Pere Felip Monlau que havia estat redactor d'*El Constitucional*. Aquest diari evolucionà des de l'apoliticisme fins a una expressió de «fidelitat a la teoria democràtica, defensada des de la legalitat»⁵, en contra de la via revolucionària de Terradas. *El Popular* mantingué un to discrepant amb els moderats, tot i que també xocà en certes ocasions amb *El Constitucional*.

La Ley (1842). Apareixia amb el llarg subtítol *Los pueblos que han sabido quebrantar el cetro de un poder de injusticia y han humillado su frente ante la ley, han sido libres y felices*. Guillamet ha fet notar que el diari no té una adscripció política clara, si bé podria considerar-se el seu llarg subtítol com una declaració d'intencions i, per tant, com una mostra d'adscripció al règim vigent i, en especial, als principis de la seva Constitució. De fet, el periòdic era propietat d'Antonio Seijas, antic redactor d'*El Constitucional*. Ara bé, malgrat les simpaties desenfadades que es mostraven desinhibidament ambdós diaris, hi hagué certs moments de tensió. I és que *La Ley* sovint flirtejà amb les posicions demòcrates i republicanes, així com també amb certs posicionaments de reformisme social i socialisme utòpic. Això es pot veure, per exemple, en les crítiques que *La Ley* dirigí contra l'actuació del cap polític de Barcelona arran del retorn a la ciutat d'Abdó Terradas. També defensà el republicà empordanès titllant-lo de "patriota" davant la campanya difamatòria que emprengué *El Constitucional*⁶.

S'ha apuntat que alguns serveis que oferia *La Ley*, tals com l'accés a biblioteca i el gabinet de lectura de la seva redacció, així com els costos d'incloure-hi publicitat, eren relativament baixos. Guillamet considera que això l'acostava al públic menestral i treballador. *La Ley*, igual que altres diaris d'aleshores a

---

⁵ GUILLAMET, J. (1993). pàg. 153.

⁶ La polèmica es fa visible als primer números de *La Ley* i *El Constitucional* de l'abril de 1842. L'editorial de *La Ley* en defensa de Terradas és del número 99 del 9 d'abril. Als números 113 i 114 dels dies 23 i 24 d'abril s'especifica la causa del judici contra Terradas; el fet que es negués a jurar fidelitat al regent en prendre possessió de l'alcaldia de Figueres. Això podria ser una de les mostres de simpatia vers el republicanisme de *La Ley*, així com de distanciament del progressisme esparterista; en contraposició a l'oficialisme d'*El Constitucional*.

Barcelona, publicà els escrits de Fray Gerundio. El tancament de *La Ley*, per motius de “salut” del propietari, s’explicaria en una carta que publicaria *El Republicano*; que es publicués al diari de Terradas i no en la premsa progressista reforçaria la tesi segons la qual *La Ley* s’anà escurant cap a posicionaments cada cop més propers al republicanisme demòcrata i fins a plantejaments socialistes. A les conclusions d’aquest treball, farem referència al “gir social” de *La Ley*, que marcarà els seus darrers números en les dates que s’acostaren a la revolta de 1842.

El Republicano (1842). Aquest diari es publicà breument a finals de 1842 a Barcelona, impulsat pels republicans Francesc de Paula Cuello i Joan Manel Carsy i amb el suport i participació d’Abdó Terradas⁷ amb el subtítol *Periódico del Pueblo*. En certa manera pretenia seguir la línia iniciada per una sèrie de fulls volanders titulats *Hojas Republicanas*, amb les quals aquest nucli de republicans demòcrates havia començat la seva tasca agitativa intentant esquivar les polítiques repressives del govern. Si bé es tracta del primer diari exclusivament i autònoma republicà, recordem que alguns republicans ja escrivien en la premsa progressista, com *El Constitucional*, i republicans com Xauradó havien dirigit i fet de redactors en diaris com *El Catalán*(1834-1836).

La seva línia fou republicana i demòcrata, amb una forta actitud opositora respecte Espartero, i entre els seus col·laboradors, s’hi inclogueren influències de tall federalista, així com del socialisme utòpic. En les seves pàgines s’hi podien llegir editorials amb proclames tals com:

«Siendo la República federal la única que guía nuestros pasos, por ser el gobierno de la tolerancia, de la igualdad, de la razón, de la justicia y fundado sobre las leyes que ha producido la naturaleza misma para la felicidad y el bienestar del género humano (...)»⁸

---

⁷ Generalment s’ha associat *El Republicano* amb la figura de Terradas, però Guillaumet defensa que durant l’inici de les publicacions es trobava a Perpinyà, des d’on col·laborava amb el diari. Ara bé, això no treu l’ascendència ideològica del figuerenc sobre aquest nucli republicà de Barcelona, sobretot arran de textos com el “Plan de Revolución”.

⁸ *El Republicano*. núm. 2, 3 d’octubre de 1842.

Fou la publicació on aparegué l'himne revolucionari *La Campana*, de Terradas, així com el seu "Plan de Revolución". Així mateix, la seva capçalera inclogué ben aviat un gravat de clar component republicà i maçó (annex a). Hi col·laboraren membres del radicalisme republicà com Joan Tutau i Narcís Monturiol. Val la pena fer notar que, malgrat les desavinences tàctiques, Monturiol i Terradas compartien una forta influència cabetiana. *El Republicano* inclogué textos de diaris republicans com el *Guindilla* de Madrid; així mateix, inclogué textos de *Le Populaire*, fundat per Cabet el 1833.

Arran dels fets del Portal de l'Àngel de 13 de novembre de 1842, Cuello fou detingut per ordre del cap polític i el diari clausurat, acusats d'incitar a la revolta; Carsy⁹ tindria un paper molt rellevant en la junta revolucionària de finals de 1842.

Fet aquest breu resum de les publicacions treballades més intensament, val la pena fer un darrer apunt sobre aquelles seccions que són clau per trobar-hi mostres d'influències del pensament socialista. En primer lloc, trobem la secció de "*remitidos*", que juntament amb les cartes publicades mostren les opinions de personatges, sovint anònims, i premsa afins. En segon lloc, i com a secció més important, cal observar detingudament les editorials i textos d'opinió dels redactors del diari; textos que conformen la ideologia "base" de la premsa. En darrer lloc, convé no obviar d'altres menes de textos, tals com els satírics i literaris, que sovint poden camuflar opinions que l'editorial podria subscriure; així mateix, convé no perdre de vista la publicitat, especialment pel què fa a subscripció a la venda de llibres, cosa que ens pot donar molta informació.

---

⁹ A *El Republicano*. núm. 17 de 7 d'octubre de 1842, Carsy s'acomiada del diari amb una carta al suplement.

La Barcelona de 1840-1843

El període 1840-1843, que tradicionalment ha rebut l'etiqueta de Trienni Esparterista és el marc temporal que s'ha triat per a aquest treball. La selecció d'aquestes dates no és atzarosa, el que es pretén és centrar l'anàlisi en el moment àlgid de les contradiccions que es donaran al llarg de la revolució liberal, un procés amb anades i vingudes que des de 1833 fins a 1844 conformarà els principals trets distintius del liberalisme espanyol.

Cal tenir en compte en tot moment d'on es ve. A 1840, no podem entendre res d'allò que passa sense comprendre quines havien estat les dinàmiques que caracteritzaren la regència de Maria Cristina, agitació política i confrontació entre partits liberals, guerres carlines, incipient agitació en clau social, entre d'altres. Hi hagué una tensió permanent a l'entorn de la forma constitucional concreta que havia de prendre l'estat, entre els partidaris de recuperar o adaptar el text de 1812 i els de l'Estatuto Real de 1834. Finalment, quan el text de 1837 es presentava com un punt de trobada entre moderats i progressistes, els primers, en minoria, aconseguiren una rebaixa de posicionaments per part dels segons en aspectes clau com el paper de la monarquia i la restricció del sufragi o deixant oberts aspectes com la regulació d'ajuntaments i diputacions. Els Narváez i De la Rosa quedaven satisfets i un moderat arribà a retreure als progressistes «Votros sois los albañiles, nosotros los arquitectos».

El mateix 1837 arribaren al poder els moderats, malgrat les seves enormes dificultats per mantenir un govern estable. En paral·lel, el pretendent carlí havia iniciat una "*Marcha Real*" des del País Basc cap a Madrid que resultaria enormement infructuosa. Durant aquests anys, un militar, Baldomero Espartero, s'anà formant la imatge de militar pacificador que culminaria amb la derrota militar carlina i l'Abraçada de Bergara, si bé quedaren encara romanents absolutistes, sobretot a Catalunya.

Espartero que no havia tingut un posicionament massa clar en termes polítics, s'acabà decantant pel bàndol progressista. El 1840 fou breument President del Consell de Ministres i posteriorment, aprofitant els aixecaments de 1840,

aconseguí la renúncia de Maria Cristina i accedí al càrrec de regent. La “revolució” de 1840 ha rebut diverses valoracions, sovint qüestionant-la com a tal. Fontana n’ha dit: «Un simulacre de revolució, muntada per polítics que no tenien pas ganes de res que fos revolucionari i dirigida per un cabdill, Espartero»¹⁰.

El període 1833-1844 s’ha considerat el moment d’assentament del liberalisme al regne d’Espanya, desamortitzacions, supressió de privilegis, etc. Però seria reduccionista centrar aquesta etapa en els lideratges estatals, els militars i les constitucions. En paral·lel a la revolució liberal d’una gran burgesia amb tocs aristocràtics, hi trobem una lluita de les classes populars en la direcció democràtica i una incipient qüestió social que des d’aleshores no deixarà de prendre protagonisme. No hem d’oblidar lluites populars com el rebuig dels impostos de portes i consums o de les quintes i les matrícules de mar. Tampoc hem d’oblidar les discrepàncies entre els models que representaven l’exèrcit regular i les milícies, amb republicans i moderats en posicions oposades i progressistes amb un model més matisat.

És veritat que moltes de les Juntes Revolucionàries d’aquells anys tingueren rumbos erràtics i que sovint foren cooptades pels propietaris, però l’element popular fou fort, especialment a Catalunya i concretament a Barcelona. Un moviment que sovint prengué un tarannà insurreccionalista, amb participació obrera àmplia i elements republicans sovint encapçalant-lo. A Barcelona hi hagué aixecaments el 1835; el 1837, arrel del qual s’executà Ramon Xauradó i se suprimí la Milícia Nacional, de fet la burgesia moderada sustentà una dictadura militar de facto de De Meer per mantenir l’ordre social; el 1840 hi hagué agitacions durant l’ascens al poder dels progressistes i, durant el govern d’aquests, hi hagué un fort esclat de violència el 1842, que afectà un dels diaris que són objecte d’aquest treball. El 1843 la Jamància ajudà a derrocar Espartero, però en desenvolupar-se el conflicte centralista, acabà sent brutalment sufocada pel propi progressista Joan Prim.

---

¹⁰ FONTANA, J. (2003). *La revolució liberal a Catalunya*. Eumo Editorial. Biblioteca d’Història de Catalunya. núm. 2. pàg. 112.

No hem de perdre de vista que trobem en els anys de sorgiment del sindicalisme català. Un sindicalisme que aniria prenent força en el panorama polític si bé, com diu Genís Barnosell, es trobava més proper, en els anys 1840-1843, al progressisme que no pas al republicanisme, amb menys pes polític i que parava menys atenció a la qüestió laboral. Per a aquells anys, amb els partits encara definint-se en certs aspectes, el reformisme social no era un tret distintiu en exclusiva dels republicans, sinó que era present en les files progressistes. El sindicalisme també tenia un tall reformista i sovint es mostrà crític amb l'insurreccionalisme republicà i partidari de la via legal.

L'any 1841 és l'any de l'inici del desencant dels sectors populars catalans amb el partit progressista. Les causes són: la tendència autoritària d'Espartero; la permanència de càrregues com els consums, portes i quintes; les tensions a l'entorn de la Milícia Nacional; les polítiques lliurecanvistes, com el tractat comercial amb el Regne Unit que agreujaria la crisi industrial catalana; i la repressió dels moviments socials, amb la prohibició del dret d'associació dels obrers i la supressió de la Societat de Socors Mutu dels Teixidors de Cotó de Barcelona, entre d'altres. Però no seria fins després de la repressió de la Jamància, que havia pretès ampliar les bases de l'estat liberal i replantejar certs aspectes com el centralisme, que els sindicalistes es despenjarien definitivament del carro progressista i començarien el seu acostament al el moviment republicà. Malgrat això, el republicanisme encara tindria molts problemes per poder actuar amb l'adveniment de la dècada moderada, a excepció dels intents insurreccionals de 1848.

Tornant al sindicalisme, el 1840 és un any d'eclosió del sindicalisme. No es tracta pas d'un bolet, sinó de la manifestació d'una llarga tradició adquirida des dels gremis de fadrins i els sindicats clandestins, aportació que devem a Genís Barnosell¹¹. La participació política dels sindicats i el seu pes social prengueren visibilitat durant el període 1840-1843 gràcies a la singularitat de la situació política. Parlem encara de sindicalisme d'ofici que tendia a prendre el nom de

---

¹¹ BARNOSELL, G. (1999). *Orígens del sindicalisme català*. Eumo Editorial. Referències, núm. 26. Barcelona.

“Societat de Socors Mutu” en les seves concrecions. No per això hem de menystenir les pràctiques de negociació i pressió que havien anat assajant en l'àmbit laboral. Tampoc s'ha de menystenir la base ideològica que havien acumulat aquests grups de treballadors en base a l'experiència. Barnosell ens diu: «Abans de la penetració en medis treballadors de l'utopisme, el marxisme o l'anarquisme, aquests sectors tenien (...) una visió de la realitat i de les seves relacions amb altres sectors socials o institucions.»¹² A nivell estratègic, es desenvolupà la vaga, però també la negociació en diversos termes, com ara en les comissions mixtes. La violència no era desestimable, si bé no prenia quasi mai un caràcter luddita o, fins i tot, es practicava escassament contra el fabricant; essent bàsicament una eina de pressió sobre altres treballadors.

El Trienni Esparterista veié organitzar-se especialment els teixidors, que cada cop podem situar en un medi més urbà i en un accelerat procés d'industrialització amb cada cop més pes per part de l'element fabril. El principal conflicte girava a l'entorn de la tendència a la baixa dels salaris en un context de gran mobilitat laboral que agreujaven les condicions de vida paupèrrimes generalitzades entre la classe treballadora.

Els treballadors, especialment els teixidors, feren una abrandada defensa del dret d'associació, cosa que sovint els apropà a aquells col·lectius que reclamaven més llibertat. En general es persegueix “l'harmonia” entre les classes socials i es reivindicava la justa retribució de les habilitats dels treballadors sense qüestionar el paper del capital. Tan progressistes com moderats platejaven aleshores el desplegament del sistema capitalista, ara bé, mentre que els segons consideraven que l'associacionisme obrer autònom havia de ser suprimit, els primers les defensaven en pro d'una millora material i moral de les classes proletàries¹³. Com ja hem dit, tot es refredà arran de la prohibició de 1841, i les relacions només es referen per trencar-se de nou el 1843, quan els treballadors abraçaren definitivament a republicans i demòcrates com a aliats. En tot cas, la Barcelona d'aleshores vivia la política

---

¹² BARNOSELL, G. (1999). pàg. 253.

¹³ *Ibid.*

en paral·lel al conflicte social, adoptant sovint un llenguatge de classes. Veiem també una tensió entre el radicalisme que considera el sufragi universal com una reforma política amb capacitat d'incidència social, com el grup d'*El Republicano*; i la crítica, feta des de sectors com el fourierisme gadità, que considera que el sistema polític no podia arribar, per si sol, a suprimir el conflicte social. A *La Ley*, hi podem trobar un bon exemple d'aquesta actitud de qüestionament de la bondat intrínseca de la democràcia i la república: «(...) la república y la monarquía son dos formas de gobierno y que ambos pueden ser despóticos, oligárquicos y democráticos.»¹⁴.

És en aquest context que hem de situar el socialisme utòpic que ens ocupa. Un socialisme que té unes fronteres difuses. A casa nostra, la influència és principalment francesa. Els grans corrents presents a Catalunya a inicis dels anys quaranta són el santsimonisme, el fourierisme i el cabetanisme. Val a dir que també podem trobar influències de Babeuf o dels neobabovistes. La presència d'idees del socialisme britànic o d'altres orígens és escassa. No trobem, per exemple, massa presència d'Owen al sindicalisme català. En aquest sentit, val a dir que els autors francesos ja s'havien preocupat de frenar l'expansió de les idees del socialisme britànic en la seva àrea d'influència. Considerant escrigué:

«Pour vous dire cependant mon opinion sur Owen, je suis persuadé qu'une étude plus approfondie n'aurait servi qu'à démontrer davantage l'incompatibilité de ce système avec notre nature, que Mr Owen ne paraît pas connaître. Ses plans devraient être liés à une étude de l'homme, en être déduits. Il agit comme ceux qui font une théorie, sous laquelle ils forcent les faits à se plier tandis qu'au contraire elle ne devrait être que la conséquence de ces faits et l'expression la plus vraie de leurs rapports. (...) Mr Fourier le maltraite beaucoup (à Owen) son dernier ouvrage. J'aurais voulu qu'il se fût contenté de signaler ses bévues mais il nous a dit qu'il avait à se plaindre de lui

---

¹⁴ *La Ley*. núm. 227, 16 d'agost de 1842.

particulièrement et qu'il le croyait un charlatan qui n'avait pour but que de faire parler de lui.»¹⁵

Al llarg dels anys trenta, han aparegut personatges com el santsimonita Covert-Spring, d'origens liberals exaltats que haurà entrat en contacte a partir de 1828 amb les doctrines de Claude-Henri de Rouvri, i que des de 1835 farà de propagandista de les seves idees, amb una clara deriva conservadora. En un dels diaris impulsats per Covert-Spring, identificat com a Andreu Fontcuberta, *El Vapor*, hi escriuria textos d'orientació fourierista un tal "El Proletario". Aquest personatge seria identificat per Maluquer com Joaquín Abreu, cap del grup dels fourieristes gaditans.

El socialisme no tindria un paper central en la vida política barcelonina de 1840-1843, però és innegable que la presència de diversos personatges eclèctics impregnats de les seves doctrines impregnà certs espais del progressisme, el republicanisme, la democràcia i, a la seva manera, en el moviment obrer. La qüestió de l'associació o el convenciment que el capitalisme era un sistema que calia organitzar, així com una creixent sensibilitat per la qüestió social, en són exemples.

---

¹⁵ CONSIDERANT, V. (1829). "Une lettre de Victor Considerant à Charles Magnin". Association d'études fouriéristes. Disponible a: <http://www.charlesfourier.fr/>. [darrera consulta: 26/05/2015]

La introducció i difusió del Fourierisme en l'entorn barceloní, alguns exemples

Si hem de d'explicar la difusió del fourierisme a l'estat espanyol i concretament en l'entorn barceloní, val la pena començar fent una primera reflexió; el fourierisme no s'introduí, com més tard farien d'altres ideologies, per l'arribada d'elements estrangers amb una actitud de prèdica i proselitisme. La penetració del fourierisme arribà sobretot de la mà de personatges ibèrics que havien viatjat països on aquesta doctrina tenia una certa implantació, especialment França i Bèlgica, i on havien entrat en contacte amb Fourier o els seus deixebles.

És el cas de Joaquín Abreu, que entrà en contacte amb Fourier i Considerant, entre d'altres, durant el seu exili a França, allí participà en l'assaig de Falansteri de Condé-sur-Vesgres¹⁶. Més tard, en retornar a Andalusia creà un grup d'afinitat fourierista conegut com els fourieristes gaditans, entre els quals es trobava Manuel Sagrario de Beloy. Abreu influí a Barcelona ja que escriví diversos articles sota el nom de "El Proletario" al diari *El Vapor* en què exposava les idees socialistes de Fourier¹⁷.

Ara agafem, però, un altre personatge que ens mereix la nostra atenció, pel seu impacte a Barcelona a través de la premsa, és l'editor Fray Gerundio, malnom identificat amb Modesto Lafuente, autor d'*Historia general de España*¹⁸. La reconstrucció del seu cas ens servirà d'exemple sobre de quina manera es transferien les idees socialistes des de l'epicentre francès cap a la Península Ibèrica.

---

¹⁶ MALUQUER, J. (1977). *El Socialismo en España*. Crítica, Barcelona. pàg. 135-139.

¹⁷ Maluquer, a *Socialismo en España*, tancà la polèmica sobre la identitat de "El Proletario" en trobar un text d'Abreu en què s'identifica clarament amb el malnom. Entre els articles d'Abreu que publicà el *El Vapor*, copiats del diari d'Algesires *El Grito de Carteya*, se n'han conservat sis, publicats entre el 19 de novembre de 1835 i 27 de gener de 1836. Trobem títols com "Economía pública" o "Ley electoral". *El Vapor* també reproduí articles de la fourierista Zoe Gatti de Gamond, com demostrà Ernest Lluç a LLUCH, E. (1973). *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Els orígens ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana*. Edicions 62. Barcelona.

¹⁸ LAFUENTE, M. (1869). *Historia General de España*. Impremta de Dionisio Chaulie. 30 vol. Barcelona.

Fray Gerundio viatjà a París entre 1837 i principis de 1842¹⁹ on entrà en contacte amb els deixebles de Fourier. La manera com prengué contacte amb els fourieristes queda recollida en un article titulat “Fourier y los Fourieristas” aparegut a *El Constitucional* l’any 1842²⁰. Segons Lafuente, fou una dona andalusa, que havia conegut «en mi viaje al mediodía de la España», qui li dirigí una carta mentre ell era a París, recomanant-li la visita a François Debay, contacte que l’havia d’introduir a l’escola societària. La carta deia: «ruego á su paternidad reverendísima visite á M. François Debay, que vive rue... á nombre de la Falansteriana española y tengo una completa confianza de que se alegrará de la visita y proporcionará á vd. Entrar en relaciones con los demas individuos de la escuela..... etc. etc.»²¹.

És probable que la dona que el posà amb contacte amb l’escola societària formés part del grup dels fourieristes gaditans. L’article parla de «una señora española desde una de las mas bellas ciudades de la Bética.». Podria tractar-se de Joaquina de Morla, membre de l’escola fourierista gaditana, tot i que ni el seu nom ni els de les ciutats de Cadis i Jerez (d’on es creu que era originària) són explicitats en l’article de Lafuente. Per tant, deixem aquesta idea en el terreny de la suposició, més endavant hi tornarem.

En tot cas, Lafuente-Fr. Gerundio ens narra com, a través de la figura de Decay, «redactor de *La Falange*, periódico de la *sociedad Falansteriana* dedicado a la propaganda de las doctrinas de Fourier», entrà en contacte amb els deixebles del dit pensador, «tuvo la bondad de convidarme á comer aquel dia con sus compañeros los *Socialistas*».

És interessant la descripció que fa de l’àpat:

---

¹⁹ En l’article de Fr. Gerundio “Viage de Fr. Gerundio. Fourier y los fourieristas” aparegut a *El Constitucional* el 9 de juny de 1842, s’hi diu: «porque es de saber que el gran reformista murió en 1837». Això fixa les dates de la visita de Lafuente als fourieristes entre 1837 i 1842.

²⁰ Fr. GERUNDIO. “Viages de Fr. Gerundio. Fourier i los fourieristas”. *El Constitucional*. Núm. 1184. Barcelona, 9 de juny de 1842. La sèrie d’articles “Viages de Fr. Gerundio” aparegué en la premsa barcelonina a través de *El Constitucional*, però també s’havia publicat al llarg de 1841 a *La Ley*.

²¹ Fr. GERUNDIO. “Viages de Fr. Gerundio. Fourier i los fourieristas”. *El Constitucional*. Núm. 1184. Barcelona, 9 de juny de 1842.

«Caten Vds. ya, hermanos míos, á Fr. Gerundio sentado á la mesa con veinte y tantos ó treinta Fourieristas entre los cuales se hallaban Mr. Victor Considerant, redactor jefe de *La Falange*, Mr. Czynski, que lo era en jefe del *Nuevo Mundo*, y el autor del *Porvenir de las mugeres*, del *Porvenir de los Obreros*, de la *Historia de Polonia*, de la *Colonización de Argel*, y otras varias obras; Mr. Le Moine, ingeniero en jefe de puentes y caminos y autor de la *Asociación por Falanges*, y de los *Cálculos Agronómicos*; y otros varios escritores socialistas.

(...) la conversacion propia de literatos, animada és instructiva; mucho mas hallándose presentes un poseedor de la ciencia del Magnetismo (que me hizo el obsequio de convidarme á presenciar unos esperimentos que pensava hacer el domingo proximo), un sábio mecánico que se ocupaba de hacer ensayos para dar impulso á una gran fábrica por la presión del aire (...) La conversacion giraba alternativamente sobre los efectos de la homeopatía, sobre las cualidades del vapor, sobre las propiedades del magnetismo, sobre las ventajas de los Falansterios, sobre los vicios de la sociedad (...) y se pronunciaban una graciosa mescolanza de nombres (...) de Fourier, de Epicuro y de San Simon, y de todos los que han escrito de mesmerismo, de mecánica, de filosofía de medicina y de moral.»²²

El fragment anterior ens mostra diverses coses. En primer lloc, trobem Lafuente en contacte directe amb un dels principals seguidors i desenvolupadors de les idees de Fourier, tot i tenir contactes també amb el blanquisme, Victor Prosper Considerant; qui a més de *La Phalange*, dirigí *Le Phalanstère*, escrigué les obres *Destinée Sociale* (1844) i *Principes du Socialisme* (1847), i també tingué una intensa vida política, participant en la Primera Internacional i la Comuna de 1871. Això és rellevant, ja que ens mostra en quina mesura hi ha intermediaris entre els ideòlegs de l'escola societària i els difusors de les seves idees a casa nostra. Tan Abreu com Lafuente tingueren un contacte directe amb els màxims exponents fourieristes abans de tornar-se'n per difondre'n les idees.

---

²² *Ibid.*

Al text, també s'hi esmenta el polonès Jean Czynski, un dels representants de l'ala conservadora del fourierisme. La presència de Czynski reforça la hipòtesi que fos Joaquina Morla²³ qui posà en contacte Lafuente amb els seguidors de Fourier de París, si ve no ho corrobora. Això es deu al fet que l'andalusa era coneixedora de l'obra del polonès, de qui havia traduït el fulletó *Porvenir de las mujeres* i editat conjuntament amb textos propis sota el nom *Una palabra a las espanyolas*²⁴.

En segon lloc, ens retrata l'entorn en què es difonia aquesta doctrina. Ens trobem figures de perfil nacional divers, cosa que genera un cert entorn "cosmopolita". Així mateix, estem parlant d'una capa de la societat amb força preparació intel·lectual que barreja els interessos per les ciències naturals amb la filosofia i la política. Val la pena fer notar que la descripció transmet un ambient de gran interès per l'avenç científic i les seves repercussions sobre el progrés material de la humanitat. Això es fa perceptible en com es parla del vapor, símbol del progrés industrial. Però el progressisme també es palesa en la conversa sobre coneixements científics que es troben en una fase d'investigació inicial i, sobretot, en la mostra d'un gran interès per l'aplicació pràctica dels nous descobriments, com en el cas de l'experiment al qual és convidat Fr. Gerundio. La conversa traspua una fe cega en la "ciència positiva", pròpia de la noció de progrés accelerat que impregnà els dos primers terços del segle XIX.

En un cert moment de l'article citat, Lafuente-Fr. Gerundio fa referència a la implantació i expansió del fourierisme arreu del món. Diu: «Hablé detenidamente con Mr. Decay sobre las bases de la teoria societaria de Fourier, y sobre el estado y altura á que se encontraban sus doctrinas, y me manifestó que en los diez años que se cuentan desde su nacimiento no solo se hallan representadas en francia por la *Falange* de París, sino tambien en Inglaterra por la *Falange* de Londres, y en Estados Unidos por la *Falange* de

---

²³ MALUQUER, J. (1977). pàg. 184-187.

²⁴ CZYNSKI, J. (1841). *Porvenir de las mujeres*. (seguit de MORLA, J. *Una palabra a las españolas*). Cadis.

New York»²⁵. També esmenta la presència d'idees fourieristes a Alemanya, Rússia i Suïssa, així com al Nord d'Itàlia.

Entre aquests focus fourieristes no s'hi troba l'estat espanyol²⁶. Lafunte es mostra com un dels introductors de les idees fourieristes en afirmar «volví a mi casa cargado de obras, periódicos y folletos. Si (...) Carlos Fourier, (...) hubiera resucitado (...) y hubiese visto el cargamento que llavaba, à no dudar hubiera tenido á Fr. Gerundio por el mas apasionado de sus sectarios y por la mas firme columna de su sistema.» Si bé Lafunte tracta, en certs moments, amb una certa condescendència i ironia els fourieristes, escriu: «Cualquiera que hubiese entrado nos hubiera tenido por locos, y no se hasta que punto seria falso semejante juicio.» Però segueix: «Sin embargo, quiza entre aquellos que á fuerza de animacion parecian desjuiciados se encontraban los que han de hacer cambiar la faz del mundo y convertir este valle de lágrimas en paraíso terrenal que no aspira a menos la doctrina de Fourier.»²⁷

Lafunte-Fr. Gerundio acaba declarant-se ferm seguidor de Fourier i a tal efecte es disposa a resumir la seva doctrina encara en el darrer apartat del seu article, al final del qual demana al lector que romanguí atent a la seva ploma si se sent interessat per les idees falansterianes. De fet, l'endemà de publicar aquest article, *El Constitucional* en publicava un segon que li fa de continuació, "Reforma completa del mundo"²⁸.

Aquest segon article entra a resumir i descriure les idees principals de les teories de Fourier, sense pretendre desenvolupar-les. Si el primer article ens permetia resseguir la penetració de les idees fourieristes, aquest, tot i tractar-se

---

²⁵ Fr. GERUNDIO. "Fourier...". *op. cit.* a n. 21.

²⁶ Malgrat que Abreu ja difonia des de Cadis les idees que li havien transmès Considerant i el mateix Fourier com a mínim des de 1837, a l'estat espanyol no hi quallaria la premsa dedicada a l'expansió de la doctrina fourierista fins la fundació el 1847 de *La Organización del Trabajo* per Garrido, influït per les idees d'Abreu i que aviat seria clausurat. (MALUQUER, 1977).

²⁷ Fr. GERUNDIO. "Fourier...". *op. cit.* a n. 21

²⁸ Fr. GERUNDIO. "Viages de Fr. Gerundio. La reforma completa del mundo". *El Constitucional*. Núm. 1183. Barcelona, 10 de juny de 1842. Notis que hi ha un error d'impremta en la numeració del diari.

d'un article més curt, ens dóna una visió de quina podia ser la repercussió de les tesis de Fourier en l'entorn Barceloní a través de la premsa.

Fr. Gerundio comença la seva síntesi del fourierisme de la següent manera: «El mundo social debe ser regido por un sistema de *atraccion social*, como el mundo físico se rige por la *atraccion física*. Esto último lo descubrió Newton; lo primero lo ha descubierto Fourier.» Per tant, ja de bon començament s'exposa la idea de l'*atracció* com a llei universal i motor de la història; l'*atracció* com un principi sobre el qual s'ha de construir una societat harmònica que esdevingui un "semi-cel a la terra".

Seguint les idees de Fourier, del principi de l'*atracció* se'n desprenen les bondats del *treball atractiu*, que arriben a deixar en un pla molt secundari les qüestions polítiques, «Afuera estos mezquinos sistemas de absolutismo, de democracia (...) porque yo sin oponerme à ninguno, pues ni estorban ni hacen falta al mio y todos me son indiferentes, voy a reformar el mundo(..)» Molts fourieristes feren aquest recorregut cap a un cert apoliticisme, com Joaquín Abreu²⁹.

També se'ns fa una breu descripció de la societat que persegueix la doctrina de Fourier:

«Multiplicacion de riqueza y abundancia general; igualdad absoluta de derechos sin dejar de respetar las desigualdades naturales; utilizacion de todas las pasiones; mantenimiento de todos los lazos y afecciones de familia; *Destruccion de los intereses exclusivos, órden completo y libertad completa*; progreso fijo y conservacion progresiva(;) sustitucion del trabajo gustoso al trabajo molesto; y finalmente que nadie pueda querer su bien particular sin querer al mismo tiempo el bien de los demas, y nadie pueda querer el mal de

---

²⁹ Si bé Abreu comença la seva carrera política dins les files del liberalisme, després del seu exili a França i entrada en contacte amb l'escola societària, adopta un posicionament de difusió d'idees reformistes en clau de propagandista i des de l'escassa participació política. Malgrat tot, els fourieristes gaditans es reincorporaran a la vida política molt condicionats pel panorama que es presentava pels volts de 1848. Després de la primera fase propagandista, trobem una segona fase de politització de les corrents socialistes i convergència amb el moviment republicà.(MALUQUER, 1977).

otro porque sería querer el suyo, que es lo mismo que haber descubierto el secreto de la felicidad en esta vida».

Aquest fragment conté diverses idees clau del Fourierisme que en molts casos són extrapolables al conjunt del socialisme utòpic o premarxià. De la mateixa manera, també conté certs aspectes que, si bé no reflecteixen exclusivament la doctrina socialista, sí que mostren elements de transversalitat amb el liberalisme i condicionants propis de l'època. La idea principal del text és que l'aprofitament de les passions, això és, el desplegament del treball atractiu, permetrien l'increment de la producció i la generació de "riquesa i abundància". Però encara més, aquesta abundància és "general" car es planteja la desaparició de l'egoisme i els "drets exclusius" i, per tant, una tendència a l'homogeneïtzació de les classes socials; si bé no es concreta en la desaparició de la propietat privada.³⁰ En tot cas, es planteja la desaparició de les contradiccions de classe i la consecució de l'Harmonia Social, que és l'objectiu principal del socialisme utòpic.

És interessant veure com el sistema societari es presenta com aquell capaç de mantenir l'ordre atorgant "llibertat completa" i "igualtat absoluta". Aquí hi podem veure clares interseccions amb el liberalisme, així com la voluntat de clarificar el caràcter no revolucionari del socialisme que es proposa. Dit això, és interessant la noció de "desigualtats naturals", que podria semblar que xoqués amb la idea d'igualtat. En el pensament de Fourier hi trobem una clara distinció entre la isonomia jurídica i la igualtat material; la idea que la igualtat absoluta

---

³⁰ És interessant la idea de Fourier sobre la progressiva desaparició de les classes en el sistema societari. En el capítol XXI de *Doctrina Social*, "De la Fusión de las Clases", Charles Fourier planteja la seva particular visió del tema. Aquí ens parla de l'Associació com la única "via d'interès" compartit entre classes que no genera relacions malsanes (parla d'odis ascendents i menyspreu descendent). Fourier defensa que l'associació farà desaparèixer els recels dels capitalistes devers els treballadors, ja que aquests perdrien l'embrutiment moral gràcies a la seva millora material; alhora, els treballadors perdrien l'odi amb la desaparició de l'explotació. Tot això hauria de generar un acostament de tall personal-familiar entre classes que, juntament amb les polítiques de distribució més justa del producte del treball, haurien d'acabar generant la fusió de les classes en poc temps. FOURIER, C. (1978). "De la Fusión de las Clases". *Doctrina social (el falansterio)*. Jucar. Biblioteca Histórica del Socialismo, núm. 9. Barcelona.

passa per ambdues, si bé respecte la segona es planteja una cert etapisme, és a dir, planteja el canvi com un procés gradual.

Fourier també reflexionà sobre la diferència, en clau de gènere, en termes ètnics i, respecte el treball, en qüestions com la del talent. El que hem de tenir en compte, és que Charles Fourier no tingué una fal·lera homogeneïtzadora com la que sí que tingué, en certs aspectes, Étienne Cabet. El que vol el fundador de l'escola societària és que el sistema dels falansteris brindi el màxim d'igualtat jurídica i material als seus membres sense que això vagi en detriment de la seva individualitat, permetent que els associats es desenvolupin plenament d'acord amb la seva condició estrictament personal.³¹ El què es planteja aquí és la voluntat de fer congeniar igualtat i diferència.

L'article de Fr. Gerundio segueix desenvolupant l'altra gran idea pròpia de l'escola societària, la idea de l'associació: «Para esto era de menester hacer de todos los hombres del mundo una gran *unidad social*, una gran asociacion, una gran familia, que habria de vivir en perfecta armonía y fraternidad.» Per tant, tenim ja dos elements en clau fourierista sobre la taula, d'una banda la definició del principi universal de l'atracció³² i totes les bondats que es deriven de construir-hi la societat en consonància; de l'altra, la via per arribar a la dita societat, que és el principi d'associació.

Resta la concreció de l'estratègia societària, que passa per una unitat tàctica, el Falansteri. Lafuente calca dels fourieristes francesos la seva fe en l'exemple. En aquest sentit, ens parla de la necessitat de constituir «ensayos de pequeñas asociaciones» i afirma que «Estas sociedades se irían multiplicando»³³ fins a

---

³¹ La qüestió de la "desigualtat natural" plana sobre la majoria de pensadors socialistes ja que l'evidència de la diferència entre els individus pot semblar contradictòria amb el principi d'igualtat. Les paraules de Fourier també podrien ser enteses com una defensa del dret a la diferència. Vegis FOURIER, C. (1980). Dècades més tard i en un context diferent, Marx plantejà el "dret a la desigualtat" a la *Crítica del Programa de Gotha* (1875), partint de la idea que hi ha una desigualtat natural entre individus i que, conseqüentment, això ha de ser tingut en compte a l'hora de perseguir la igualtat material.

³² VERGEZ, A. (2007). "Initiation à la lecture de Charles Fourier". Cahiers Charles Fourier, núm. 18.

³³ Fr. GERUNDIO. "La reforma...". *op. cit.* a n. 28.

abastar el globus sencer. Tot seguit es dedica a resumir el funcionament dels falansteris o comuns, meticulosament detallats per Fourier.

És interessant veure com es reproduïx la teoria de Fourier sobre les tres formes d'aportació a la comunitat, ja que, si bé es diu «Allí todos han de trabajar, no ha de haber nadie que huelgue (...)»; també s'hi afirma: «esta comunidad de 400 familias que vive dentro de un *Falansterio*, y que cada uno de sus individuos lleva una parte de capital, de trabajo y de talento, ó de una sola de las tres cosas»³⁴.

La qüestió del treball és central en Fourier, malgrat que no l'arriba a usar mai com la pedra de toc del conflicte de classes. En Fourier no trobem explicitada la contradicció capital-treball. La seva voluntat és la reforma del treball penós per convertir-lo en treball atractiu. Fourier diu amb picardia i cinisme: «Juzgueémoslo (el mecanisme civilitzat, o sigui, la societat capitalista) por el trabajo. Es, dice la Escritura, un castigo impuesto al hombre. Adán y sus sucesores son condenados a ganar el pan con el sudor de sus frentes. He ahí ya una desgracia. (...) El trabajo, sin embargo, hace las delicias de determinadas criaturas como castores, abejas, hormigas,»³⁵.

És veritat que Fourier fa una crítica del treball assalariat, si bé no pretén liquidar l'element capital. El principi d'associació ha de ser la clau per aconseguir l'harmonia de treball i capital. Diu: «1.ª Que cada trabajador sea asociado, retribuido con dividendo y no con salario. 2.ª Que todo hombre, mujer o niño, sea retribuido en proporción de las tres facultades: *capital, trabajo y talento.*»³⁶

Aquesta noció de la relació entre capital i treball va ser plasmada de tal manera pels difusors ibèrics de Fourier que en l'article anteriorment citat de Modesto Lafuente s'hi arriba a concretar la forma de repartiment dels dividends dins el Falansteri que l'autor francès havia fixat com a canònica. Sota el malnom de Fr.

---

³⁴ *Ibid.*

³⁵ FOURIER, C. (1978). "El trabajo atractivo". *Doctrina social (el falansterio)*. Jucar. Biblioteca Histórica del Socialismo, núm. 9. Barcelona. pàg. 93.

³⁶ *Ibid.* pàg. 94.

Gerundio, Lafuente escriu: «La tarifa de distribucion á las tres facultades industriales es de esta manera: cinco duodécimos al trabajo manufacturero, cuatro al capital accionario, y tres á los conocimientos prácticos y teóricos.»³⁷ Notis com Lafuente calca l'expressió de les “tres facultats” industrials.

El segon article de Lafuente, després d'explicar 1) el principi universal de l'atracció, 2) l'estratègia de l'associació i 3) la unitat tàctica del Falansteri; acaba amb la concreció de tot plegat en un cas concret i de proximitat per al lector, el projecte d'experiment societari de Manuel Sagrario de Beloy. S'hi refereix així:

«(...) á la vista tengo una esposicion que hace al regente del reino don Manuel Sagrario de Beloy, vecino y propietario de Cadiz, acompaña de un proyecto de ley para la formacion de una *poblacion-palacio* ó sea *Falansterio* en los campos de *Tempul*, término de Jerez de la Frontera; y perteneciente a sus propios, cuyo territorio le ha *cedido* al efecto el *ilustre y filantropco Ayuntamiento* de aquella ciudad.»

El projecte de Sagrario de Beloy era «plantear en España un falansterio de ensayo, de un nuevo y pacífico sistema social en que todo el género humano podrá ser bueno y feliz»³⁸. De fet, el text del qual ens parla Modesto Lafuente, ja aparegué reproduït a la premsa barcelonina l'onze de gener de 1841 a *La Ley*³⁹ (annex b).

Un altre exemple de penetració de les idees socialistes a l'entorn barceloní, el trobem resseguint les aparicions en premsa de Ramón de la Sagra. No perquè es tractés d'un polític actiu en l'escenari català, sinó perquè seguir la seva pista ens ajuda a delimitar l'entorn “filosocialista” de la Barcelona del Trienni Esparterista.

---

³⁷ Fr. GERUNDIO. “La reforma...” *op. cit.* a n. 28.

³⁸ *Copia de la exposición hecha a S.M. en favor de la Ciudad de Cartagena*, Cartagena, 1844. Citada dins LIDA, C. (1972). *Anarquismo y Revolución en la España del XIX*. Madrid. Citada dins MALUQUER, J. (1977). pàg. 72.

³⁹ SAGRARIO, M. *La Ley*. Núm. 11, 11 de gener de 1841.

De la Sagra va viatjar a Holanda, Bèlgica i França, on va entrar en contacte amb el fourierisme i Proudhon. Més tard, va introduir part de les seves aquestes idees a l'estat espanyol. És interessant veure els vincles que es poden establir a partir d'aquí. Per exemple, a inicis de 1840, Ramón de la Sagra feu a l'*Ateneo Científico Literario de Madrid* la ponència *Lecciones de economía social*. Aquesta xerrada fou editada en paper i distribuïda al cap de ben poc a Barcelona. Qui eren els encarregats de fer aquesta difusió? Doncs bé, el diari *El Constitucional* publicà en diverses ocasions un anunci per a la subscripció a la dita obra de De la Sagra. Reproduïm l'anunci:

«Lecciones de economía social, dadas en el ateneo científico literario de Madrid por D. Ramón de la Sagra. Esta obra es del mayor interés á todas las clases de la sociedad; se publica en Madrid en cuadernos de tres pliegos en 8.o mayor y los publicados hasta el dia son 4.

Se suscribe en esta ciudad (Barcelona) en la librería da Sauri, calle Ancha , esquina al Regomí, á 5 rs. el cuaderno, franco de portes sean 21 rs. el tomo.»

40

Més enllà de demostrar l'interès que suscitava aquest tipus d'obra a Barcelona, ens permet delimitar el cercle en què es movien aquestes publicacions filosocialistes o reformistes socials. La llibreria Sauri que s'esmenta, torna a aparèixer a *La Ley* el 1842 en l'anunci de la publicació d'una edició compilatòria traduïda al castellà de l'obra de Fourier. L'anunci deia així:

«Deseoso de que cunda la ilustración en nuestro gran pueblo, y de que penetren en las masas las doctrinas que enseñan al hombre su propia dignidad, hemos resuelto dar a luz una ESPLANACION DEL SISTEMA DE FOURIER. Todos los hombres de luces conocen ya, y aprecian el mérito de ese genio ilustre que sobreponiendose á los ideas de sus siglo, ha sabido fundar un sistema capaz de hacer la felicidad del orbe entero. (...) Solo FOURIER haciendose superior á si mismo abarcó de una mirada toda la

---

⁴⁰ *El Constitucional*. núm. 361, 18 de juny de 1840. pàg. 4. Trobem aquest anunci dins la secció de subscripcions.

extensión de los males que aquejan a la humanidad, penetró sus causas, y resolvió á sacar à la sociedad actual de la miseria y la abyección en que gime. (...) Era sensible y doloroso que el pueblo español careciese por mas tiempo de un libro en que se esplicasen las ideas del GRAN REFORMADOR.»⁴¹

Fourier, ó sea esplanación del sistema societario, el llibre de l'anunci, era una obra compilatòria d'Isabelle Gatti de Gamond que s'edità a Barcelona el 1841⁴². A jutjar per la publicitat que se'n fa, aleshores encara no s'havia difós l'obra de Fourier i els fourieristes a l'estat espanyol, malgrat la tasca propagandista de grups com el d'Abreu. Així mateix, s'estableix un salt qualitatiu entre els articles d'*El Vapor* i l'edició i impressió directa d'obra de l'escola falansteriana.

Podríem establir un cert entorn filosocialista, a la Barcelona del Trienni que s'articulava a l'entorn d'una determinada premsa. En podem destacar: *El Constitucional*, *El Popular*, *La Ley*, i *El Republicano*. La dita premsa no es pot titllar categòricament de socialista. Es tracta de publicacions de tall demòcrata, amb un perfil republicà més o menys abrandat; i premsa progressista. Ara bé, en totes elles l'element socialista compta amb les simpaties, i en ocasions, l'adhesió de les editorials. Es tracta sempre, però, d'un socialisme reformista, quasi sempre d'inspiració fourierista o santsimonita (també hi ha certes influències proudhonianes i cabetianes), que queda supeditat sempre al projecte polític.

Aquests diaris, a més, sovint publicaren, i de vegades traduïren al castellà, llibres d'autors socialistes francesos que hom podia adquirir a les seves redaccions. Aquest paper també el tenien llibreries com l'esmentada Sauri. N'hem pogut trobar almenys cinc més que publicaren, com a mínim, obra de

---

⁴¹ *La Ley*. Núms. 114, 155 i 156, 20 d'abril de 1842 i 16 i 17 de maig de 1842. També apareix a *El Constitucional*. núm 1003 i 1408 de 9 de desembre de 1841 i 24 de març del 1843.

⁴² GATTI de GAMOND, I. (1841). *Fourier, ó sea esplanación del sistema societario*. Imprenta y Litografía de J. Roger, Barcelona.

Fourier entre 1840 i 1843. Eren, les llibreries Mayol, Oliveres y Gavarro, Riera, Mates i Bodalles, i Gaspar⁴³.

De les formes de difusió del socialisme a casa nostra en podem apuntar diverses coses. En primer lloc, hem de tenir en compte que les principals influències són de pensadors francesos o elements instal·lats a França. Les idees però, no circularan de manera aleatòria d'un país a l'altre, les idees es difonen des del centre francès, amb el nucli a París. A diferència del que passarà després amb la Primera Internacional, no apareixen elements forans amb una actitud de prèdica, com serà, per exemple, Paul Lafarge. Al contrari, els difusors de les doctrines socialistes al regne d'Espanya foren sobretot personatges ibèrics que s'imbuïren d'idees fourieristes, santsimonites, cabetianes, etcètera, a França. Es tracta de personatges difícils de situar en un únic escenari, per exemple el barceloní. Modesto Lafuente, de qui hem parlat pels seus articles com a Fray Gerundio, no es pot circumscriure exclusivament a l'entorn català, però innegablement fou influent per la seva presència en diversos diaris capdavanters.

Així mateix, no hem d'oblidar la qüestió de l'exili, que tot sovint fou molt determinant en tot plegat. Joaquín Abreu s'impregnà de fourierisme durant el seu exili, així mateix entrà en contacte Abdó Terradas⁴⁴ amb Cabet. Hi ha una qüestió interessant en relació a això darrer. La majoria dels exiliats formaven part de l'ala més abrandada del progressisme o del republicanisme demòcrata. Això podria explicar de quina manera es transmeten les idees dels autors

---

⁴³ Aquestes llibreries apareixen en l'anunci anteriorment citat que aparegué en diversos números a *La Ley* i *El Constitucional* entre el 20 d'abril de 1842 i el 24 de març de 1843. Es tracta de les llibreries de Barcelona on és adquirible *Fourier, ó sea esplanación del sistema societario* de Gatti de Gamond. La llibreria Sauri, també apareix en un anunci sobre la publicació d'unes jornades sobre "*Economía Social*" que Ramón de la Sagra havia fet a Madrid el 1840.

⁴⁴ Terradas visqué a cavall entre els estats francès i espanyol arran de la seva acció política i conseqüents exilis. A diferència d'altres casos, això no semblà suposar un gran daltabaix ja que, a banda de la seva activitat com a agitador a Barcelona, la seva vida es desenvolupà en gran mesura entre Figueres, de la qual fou diversos cops alcalde, i Perpinyà, on residí mentre estudiava i posteriorment a l'exili, i on prengué contacte amb Étienne Cabet (MALUQUER, 1977).

francesos, sovint passades pel filtre d'una base liberal; de la qual cosa, per altra banda, tampoc restaven lliures els propis socialistes francesos.

I és que les idees socialistes es difongueren a cada lloc adaptant-se a les circumstàncies pròpies. Així, hem d'entendre que el regne de França de 1840, deu anys després de l'adveniment del Rei Burgès, Philippe d'Orleans, no es trobava en el mateix punt que el regne d'Espanya que tot just estrenava la regència esparterista. El que és clau, és entendre les enormes diferències pel què fa a la implantació i assentament del liberalisme, cosa que feia que el socialisme es pogués desenvolupar més o menys autònoma.

A tot això cal afegir-hi que ens hem de plantejar fins a quin punt el missatge dels pensadors francesos arriba simplificat o fragmentat. La majoria d'esments a les teories socialistes que trobarem a la premsa són comentaris de les mateixes amb tendència a la síntesi. Això és bo, de cara a la seva difusió, però simplifica i desdibuixa progressivament el discurs original. És veritat que en molts casos apareixen repeticions més o menys exactes i traduccions de textos originals. Ara bé cal tenir en compte que sovint, la selecció de textos i temes pot ser reduccionista o esbiaixar la percepció d'un autor o escola concrets. És força representatiu, per exemple, que la primera edició d'una obra fourierista a Barcelona, la de Gatti, fos un recull i comentari de temes diversos.

És per això, que malgrat que puguem parlar d'escoles de pensament, com dels fourieristes gaditans o els cabetians catalans, sovint ens enfrontem, més que amb doctrines concretes, amb idees més o menys difoses i vulgaritzades que han penetrat i que podríem atorgar o adscriure a més d'un pensador socialista. És per això que aquest treball es basarà en el comentari d'idees concretes i no de cossos doctrinals d'autors concrets.

Influències Socialisme Utòpic al republicanisme-demòcrata i progressisme barceloní

Un cop feta la reflexió sobre quines eren les vies d'entrada de les idees socialistes a l'entorn Barceloní, val la pena fer una anàlisi sobre quines són les idees que quallen millor a casa nostra i si això ens permet extreure alguna mena de conclusions sobre la introducció, implantació o recreació de teories socialistes per al període estudiat.

Recerca de la felicitat i l'harmonia

Una de les idees clau del socialisme és la idea de Progrés. En aquest sentit, el socialisme és un fill indiscutible de la Il·lustració. El progressisme, en un sentit filosòfic i no de partit, parteix de la base que la Història de la Humanitat es caracteritza per una tendència a la millora. En certa manera, es concep la història com un continu, com un procés. Dins aquest procés la noció de Progrés apareix més com una tendència, una llei general de la història, que no pas com la fi del procés històric, que podríem associar a la Felicitat i l'Harmonia. Rousseau digué: «Habréis puesto la ley social en el fondo de los corazones, hombres civiles por su naturaleza y ciudadanos por sus inclinaciones, serán unos, serán buenos, serán felices y su felicidad será la de la República; pues no siendo nada sino por ella, no serán nada sino para ella; [la República] (...) ¿Y quién puede ignorar la influencia de esa voluntad en los negocios? Cuando nadie quiere ser feliz más que para sí mismo, no hay felicidad posible para la patria.»⁴⁵.

---

⁴⁵ ROUSSEAU, J. *Fragments politiques*. "Du bonheur public" núm. 3, III, pàgs. 510-511. Dins WAKSMAN, V. (2013). "Jean-Jacques Rousseau: el amor de sí mismo y la felicidad pública." *Anacronismo e Irrupción*. vol. III, núm. 4. Universidad de Buenos Aires. pàgs. 104-127.

Val la pena puntualitzar que quan parlem de Felicitat en termes de la filosofia del segle XVIII o de les ideologies del segle XIX, ens referim generalment a l'extensió del benestar i l'harmonia en les relacions humanes al conjunt del col·lectiu. Per tant, hem d'entendre la felicitat en termes de societat i no d'individu, com faríem avui. El què es busca és un grau de benestar moral i material que dignifiqui l'home i unes formes de relacions socials que anul·lin el conflicte. Liberals clàssics i socialistes divergiran especialment pel què fa al pes de la qüestió material i els límits a l'individualisme.

Ara bé, com entenien aquesta millora els socialistes premarxians? Per damunt de tot, com una millora de caire moral. Si bé és veritat que en tots ells és manifesta la voluntat de millorar les condicions de vida de la classe treballadora, això sempre persegueix l'establiment d'unes bases materials que permetin l'autèntica reforma, la reforma moral de la societat. Els qui posteriorment hem anomenat socialistes utòpics, es movien generalment per la voluntat de superar l'embrutiment d'esperit a què consideraven que el pauperisme condemnava la classe obrera.

Això és observable, per exemple, en una secció que aparegué al diari *El Republicano* l'any 1842 anomenada *Diálogos entre Guindilla y el tio Rebenque*. S'hi pot llegir:

«T. R... Cual es el fin de la sociedad?

G.... Mejorar el estado físico, moral é intel-lectual de los individuos que la componen, y sobre todo de las classes pobres que son las mas numerosas.»⁴⁶

Es tracta d'una secció del diari en què, a través d'entrevistes literàries, es difonien les idees demòcrates i republicanes, sovint, amb una pàtina d'influències socialistes. Cal recordar que el diari era fortament inspirat per Abdó Terradas, un cabetià heterodox. De fet, les paraules de "Guindilla" són una simple reproducció de Cabet, que ja havia escrit:

«Yo entiendo por democracia a todo el pueblo; entiendo la mejora material, intelectual y moral de las clases menos felices (...) el sistema social y político más favorable a la dignidad (...) y la felicidad de todos los ciudadanos.»⁴⁷

És molt remarcable com es repeteixen les paraules de Cabet en referir-se a la triple millora, material, intel-lectual i moral; així mateix, podríem dir que les "classes menys felices", es corresponen amb les "classes pobres que són les

---

⁴⁶ *El Republicano*. "Diálogos entre Guindilla y el tio Rebenque". núm. 2, 3 d'octubre de 1842. Aquesta secció era extreta del diari satíric i polític de Madrid *Guindilla*.

⁴⁷ Cabet sobre la democràcia, citat a DESANTI, D. (1973). *Los socialistas utópicos*. Anagrama. Documentos, núm. 12. Barcelona. pàg. 373.

més nombroses”. Fixem-nos també en com la cita de Cabet explica què entén per democràcia i les seves bondats, mentre que “Guindilla” respon que el fi de la societat es correspon amb allò que aporta l’autèntica democràcia segons Cabet. Per tant, implícitament, se’ns transmet que el sistema que permet a la societat arribar als objectius que impliquen la seva pròpia existència, és la democràcia.

A tot això, cal sumar-hi com es situa sempre en primer lloc la millora material, car és entesa com la base de la millora intel·lectual i de la posterior perfecció moral de la societat i dels individus; un perfeccionament que, com ja hem dit, concep la felicitat en clau col·lectiva. En aquest discurs queden així associades la democràcia, com a extensió del sufragi al conjunt de les classes socials (malgrat que no trobem un discurs de classe si no en clau de poble); i la idea socialista de reforma de la societat, que introdueix la importància de l’element material, si bé la totalitat de la reforma passa també pel canvi moral.

Malgrat tot, fixem-nos en el fet que la reforma social se supedita, en la línia del diari de Terradas, a la reforma política. I és que si coneixem la línia editorial d’aquesta publicació, entendrem que la frase “sobre todo las clases pobres que son las mas numerosas”, té un alt contingut demòcrata. L’apel·lació a la majoria té a veure amb la reivindicació del sufragi universal. Entre molts pensadors i activistes polítics de primera meitat del segle XIX l’extensió del sufragi al conjunt de la població⁴⁸ era la principal de les reformes socials car la seva teoria esgrimia que la participació dels desemparats amb plens drets polítics en el govern de l’estat, derivaria en polítiques de tipus socialitzant que en millorarien les condicions de vida. Per a aquest període, voler destriar clarament entre socialisme i liberalisme pot conduir a errors d’interpretació.

L’educació de la classe treballadora

La qüestió de la millora intel·lectual apareguda a l’anterior cita de *El Republicano* posa de manifest una altra de les altres dèries presents en el primer socialisme, la formació de la classe treballadora. Trobem mostres d’una

---

⁴⁸ Sempre referit al sufragi universal masculí.

gran preocupació per l'educació dels obrers en la majoria de publicacions a través de les quals penetraren les idees del socialisme utòpic.

La Ley publicava: «Instruir al pueblo, moralizarle , es uno de los principales objetos que deben llamar la atención del gobierno (...)»⁴⁹. Aquí tornem a veure la preocupació per la qüestió de l'embrutiment moral del poble, un embrutiment moral causat en part per la manca de formació, però també per l'escassetat material. L'editorial d'aquest mateix diari ja havia declarat anteriorment el seu «constante empeño de que las clases menesterosas reciban educación»⁵⁰ arran d'una carta de denúncia que una sèrie de professors d'escoles públiques de Barcelona que reclamaven a les autoritats que l'ensenyament hi fos totalment gratuït.

Ara bé, com ja hem dit anteriorment, molts dels trets que podríem associar al primer socialisme apareixen supeditats encara a les tesis liberals. *El Republicano* s'imprimia amb el següent text: «La instrucción del pueblo debe abrazar no solo los rudimientos de leer, escribir, y contar, sino tambien algunos conocimientos para mejor dirigir su trabajo y sus deberes y derechos políticos y civiles.»⁵¹. Aquí, la instrucció del poble torna a aparèixer com un requisit necessari per a l'exercici amb plenitud dels drets polítics per part de la classe treballadora. Això ens torna a remetre a la lluita per l'extensió del sufragi. Tot i això, no perdem de vista com es fa esment al treball. De fet, el text ens diu que la instrucció dels treballadors és necessària per a la millora de la producció i la productivitat, això connecta amb el progressisme propi del socialisme utòpic.

Progressisme i industrialisme

Dit això, observem com la visió progressista de la història és present en tots els mitjans que difonien idees de tall socialista a la Barcelona del Trienni. Aquest

---

⁴⁹ *La Ley*. núm. 2014, 2 d'agost de 1842.

⁵⁰ *La Ley*. núm. 112, 22 d'abril de 1842. Aquesta declaració d'intencions de l'editorial, obre la publicació d'una carta dirigida pels professors Joan Oliver, Joan Pla, Gabriel Torras, et al.; reclamant a les autoritats pertinents que compleixin la promesa de no demanar copagaments per rebre classes a les escoles públiques de Barcelona. La carta data del 20 d'abril de 1842.

⁵¹ *El Republicano*. núm. 11, 24 d'octubre de 1842.

progressisme sovint apareix a través d'un industrialisme convençut. L'obsessió per la qüestió industrial és més pròpia de Saint-Simon que de Fourier⁵² i Cabet, si ens fixem en els socialistes utòpics més influents a casa nostra. L'industrialisme de Saint-Simon queda retratat per cites com ara:

«La sociedad entera se basa en la industria, la industria es la única garantía de su existencia, la única fuente de todas las riquezas y de toda prosperidad. El estado de cosas más favorable a la industria es, paralelamente, el más favorable a la sociedad. He aquí a la vez el punto de partida y la meta de nuestros esfuerzos.»⁵³

De fet, les idees de Claude Henri de Ruvroi, Saint-Simon, ja havien penetrat a través de personatges com Covert Spring, personatge que per altra banda havia tingut una evolució conservadora molt reticent a l'agitació social. Ara bé, això no ens ha de fer concloure que tota referència a la potenciació de la indústria es degui, necessàriament, a influències santsimonianes. L'industrialisme no és excloent d'altres corrents socialistes.

La Ley, per exemple, té més punts de contacte amb el Fourierisme i no per això renuncia a fer una defensa abrandada de la indústria i la modernització econòmica. Feu, serveixi d'exemple, una sèrie d'articles defensant la introducció de telers mecànics i substitució de les bergadanes en el procés de filat per màquines més modernes. En els dits articles es consideren la mecanització i la industrialització com a vies per evitar l'estancament econòmic i per a la millora de les condicions de vida de la classe obrera.⁵⁴ Per aquelles dates, el diari també mantenia una campanya a faor del "dret d'exposició", que

---

⁵² Si bé Charles Fourier s'hi pot observar una certa reticència respecte la qüestió industrial, alguns dels seus principals deixebles, com Victor Prosper de Considerant, donarien cada cop més pes a aquest aspecte. Recordem que mentre que Fourier morí el 1837, Considerant el sobrevisqué fins el 1893, per la qual cosa pogué comprendre millor, en base a l'experiència, el pes de la indústria i la classe obrera en el canvi social. De fet, s'integrà a l'AIT.

⁵³ Citat a BRUHAT, J. "El socialismo francés de 1815 a 1848" dins DROZ, J. (1976) *Historia general del socialismo. De los orígenes a 1875*. Vol. I. Destino. Barcelona. pàg. 340.

⁵⁴ *La Ley* els dies 8 de febrer i 24 de març de 1842.

havia de permetre als industrials catalans exposar les seves raons davant les Corts.

Així mateix, *El Republicano*, amb un director cabetà, feu grans defenses de la indústria catalana. *El Popular*, també tenia un perfil industrialista, s'hi podia llegir: «los caminos de hierro y las fábricas (...) esos en el día de esos atrevidos momentos de la industria conquistadora son lazos indestructibles de la asociación y fraternidad universal.»⁵⁵ Però *El Popular*, admetent la importància de Saint-Simon en aquest mateix article tot just citat, no dubtava a l'hora de recalcar com era el mètode de Fourier el que permetia el millor desplegament de les forces productives.

I és que, de fet, no podem associar la preocupació per la indústria exclusivament a Claude-Henri Rouvri, si bé en fou el més abrandat defensor. I fins superant el marc socialista, convé tenir molt present quin és el marc espai-temps de la nostra anàlisi. Ens trobem en una Barcelona que s'està a industrialitzant ràpidament i que necessita mesures proteccionistes per acabar-se de desenvolupar. El proteccionisme era de fet una qüestió central. Les pàgines dels diaris barcelonins, de fet, dedicaven força més pàgines a atacar el tractat de comerç, de tall lliurecanvista, entre el regne Unit i el Regne d'Espanya que promovia Espartero el 1842 des de la regència; que no pas a la difusió de les idees socialistes. La centralitat d'aquesta qüestió es reflecteix en textos de denuncia com el següent:

«España entregada á un trado (sic.)(tratado) anti-economico-politico será víctima de su cierta credulidad; Cataluña de la traicion, y al traves de tamaño acontecimiento de inaudita infamia, solo vemos un pueblo desesperado pidiendo pan..... y nuestra vista solo alcanzará á descubrir un horizonte de guerra y sangre.»⁵⁶

Aquest article és del 20 d'abril de 1842. Notis com es titlla el tractat d'anti-econòmic-polític. Per tant, podem afirmar que ens trobem davant una

---

⁵⁵ "De la asociación. II". *El Popular*. núm. 21, 21 d'abril de 1841.

⁵⁶ *La Ley*. núm. 110, 20 d'abril de 1842.

publicació plenament conscient de la importància de l'economia política; una disciplina desenvolupada pels clàssics liberals que serviria com una de les bases del desenvolupament de les teories socialistes, per exemple, a partir del desplegament de les teories de David Ricardo. Finalment, se'ns parla de la preocupació pauperisme de la classe obrera que es desprèn de les polítiques lliurecanvistes del govern. El vaticini final sobre un futur de violència no anava gens desencaminat, recordem que aquell mateix 1842 Barcelona inicià una insurrecció que al novembre dugué al conflicte armat entre la població i l'exèrcit regular i al bombardeig de la ciutat per van Halen⁵⁷.

La defensa de la indústria apareix de manera absolutament interclassista, i es dóna un clar suport al treball conjunt entre patrons i obrers, especialment pel què fa al dret d'exposició comentat anteriorment; que no té altre objectiu que aconseguir que l'estat adopti mesures proteccionistes. Aquest interclassisme no és, en absolut, contradictori amb la penetració d'idees socialistes, ans al contrari, és ben viu en autors com el propi Saint-Simon, que busca més una harmonització de les distintes classes que no pas la seva supressió.

Però és que tampoc hem d'oblidar que, pel què fa a la defensa de la indústria, no podem fer una distinció clara entre liberals i socialistes per a la Barcelona de principis de la dècada de 1840. En aquest sentit, la bandera del proteccionisme, es podria entendre més com un tret particular del marc català i barceloní que no pas com un element clarament distintiu d'un determinat perfil ideològic. Abans hem vist com el tractat de lliure comerç entre els regnes d'Espanya i la Gran Bretanya era titllat de "traïció a Catalunya". En aquest

---

⁵⁷ Les causes de la revolta són diverses. Les polítiques lliurecanvistes del govern de Baldomero Espartero havien contribuït a empitjorar la situació industrial i de retruc la misèria obrera. Malgrat això, el detonant del conflicte armat fou una manifestació contra els drets de portes i el conflicte subsegüent derivat de la detenció de manifestants i redactors de *El Republicano* acusats d'instigar a la revolta. Tot plegat encobria, a més, un conflicte latent entre Milícia Nacional i exèrcit regular; que cada cop representaven més marcadament diferents grups socials enfrontats. Vegis RISQUES, M. (1980) "La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842. La seva dinàmica social". *Recerques*. num. 10, pàgs. 93-112.

sentit, *La Ley* acabaria afirmant: «Los intereses llamados de Cataluña no son otros que los de toda la nacion.»⁵⁸

Paràsits i actius

Connectant amb aquest industrialisme que hem esmentat, val la pena fixar-nos amb un altre front de penetració d'idees socialistes, la confrontació paràsit-productor. Aquesta idea és molt present en l'obra de Saint-Simon, que distingeix clarament entre aquells qui no són útils per al progrés de la societat i aquells que produeixen, amb els industrials com a avantguarda. La distinció entre paràsits i productors és la diferència entre els qui impulsen el progrés i els qui el retarden. Aquesta noció queda ben plasmada en el següent text extret d'*El Polític*:

«El partido nacional⁵⁹ se compone:

- 1.o De los que realizan trabajos de utilidad directa para la sociedad;
- 2.o De los que dirigen estos trabajos, o cuyos capitales estan comprometidos en las empresas industriales;
- 3.o De los que ayudan a la producción con trabajos útiles a los trabajadores.

En cuanto al partido antinacional, se compone:

- 1.o De los que consumen sin producir;
- 2.o De aquellos cuyos trabajos no son útiles para la sociedad y no sirven a los productores.
- 3.o De todos aquellos que profesan principios políticos cuya aplicación perjudica a la producción y tiende a privar a los industriales del primer grado de consideración social.»⁶⁰

---

⁵⁸ *La Ley*. núm. 222, 11 d'agost de 1842.

⁵⁹ Aquí convé entendre partit nacional com el conjunt de tots aquells grups socials que fomenten la producció i el progrés de la societat en favor del bé comú; el terme partit antinacional, queda referit al conjunt de grups socials que frenen, estanquen o perjudiquen la producció, esdevenint elements reaccionaris en perjudici del bé comú.

⁶⁰ ROUVROI, C-H. (1819). *Le Politicien*. Citat a DROZ, J. (1976) *Historia general del socialismo. De los origenes a 1875*. Vol. I. Destino. Barcelona. pàg. 342.

La idea que la societat conté paràsits no és una innovació del socialisme, ja havia estat formulada en altres termes pel liberalisme en determinats moments de la revolució Francesa. Això ja era visible en el discurs de Sieyès⁶¹, que afirmava que el tercer estat ho era tot, mentre se'l tractava com si no fos res; els estaments privilegiats quedaven, en aquest discurs, fora del cos nacional.

Saint-Simon, que concebé una certa noció segons la qual el conflicte entre grups socials antagònics era una llei històrica, i que veié la indústria com el motor del canvi històric del seu temps; dugué més enllà les idees de la Revolució Francesa, ja no basant-se en la isonomia jurídica, sinó en termes de productivitat. De fet, la divisió entre productors i paràsits és, en aquest autor, clarament utilitarista (DROZ, 1976).

Ara bé, tot aquest conjunt de consideracions, no han de fer-nos pensar que s'esbossi una idea clara de conflicte de classes a l'entorn de la propietat, car els capitalistes són inclosos sempre entre els membres útils de la societat, ja que es considera necessària la seva participació en la direcció de la indústria. L'eix del conflicte en el discurs santsimonita no es centra en la contradicció capital-treball, com en el marxisme; sinó en la contradicció producció-parasitisme dins el marc del conflicte entre les dinàmiques industrialització-progrés i Antic Règim-reacció.

Andrew de Covert-Spring, un dels principals difusors de les tesis de Saint-Simon a casa nostra, sobretot des de les pàgines d'*El Vapor*, malgrat el seu gir conservador. Respecte la qüestió dels ociosos escriví: «Nosotros somos amigos de la industria, del comercio, de los trabajadores, y estas tres clases beneméritas que dan ser y vida a los estados modernos nada pueden tener en común con los *grandes señores* ni con los *ociosos*. Los hombres de talento, los comerciantes e industriales son las únicas clases privilegiadas que admitimos.»⁶²

---

⁶¹ SIEYÈS, J. (1970). *Qu'est-ce que le Tiers état? Edition critique avec une introduction et des notes par Roberto Zapperi*. Droz. Classiques de la pensée politique, núm. 6. Ginebra.

⁶² COVERT-SPRING, A. *El Vapor*. 12 de desembre de 1836. Citat a MALUQUER (1977).

La idea que convé combatre els sectors socials improductius no és exclusiva, però, de Saint-Simon. La *Doctrina Social* de Fourier dedica tot un capítol a “Els vicis de la civilització”. Entre les conclusions que hi esbossa, trobem l’afirmació que només un terç de la societat pot ser considerat autènticament productiu. Fourier amplia la visió de Saint-Simon. Els ociosos, «gentes llamadas comme il faut que pasan su vida en el dulce far niente»; només són un grup improductiu més dins el grup “paràsits accessoris”, al qual encara es podrien sumar els “paràsits socials” i els “paràsits domèstics”⁶³.

Aquesta teoria fourierista amplia enormement el cos dels improductius, sumant-hi des de gran part de les dones i els nens, fins els presidiaris o l’exèrcit. El què fa Fourier aquí és denunciar els vicis de la civilització (ordre liberal-capitalista), derivats de la seva separació del principi universal de l’atracció. Tot plegat fa que acabi parlant d’una societat marcada pels “agents de destrucció passiva”, «los que organizan el hambre y la peste o concurren a la guerra. El orden civilizado concede su alta protección a los agentes del hambre y de la peste»; i pels “agents de creació negativa”, «excesivamente numerosos (...) son improductivos; otros son ilusorios por deficiencias de entendimiento y dirección»⁶⁴. Així, Fourier no s’està de criticar aquells membres de les classes industrials que no produeixen eficientment, especialment capitalistes i gerents sense dots de direcció i obrers mal qualificats.

Tot aquest conjunt d’idees el trobem present a la Barcelona d’inicis de la dècada de 1840. Val a dir que generalment es parla de la part inútil o improductiva de la societat encara en termes propis del liberalisme. Ara bé, en certs casos podem notar influències de tipus socialista, sent més evidents en aquest aspecte les influències santsimonanes.

El Republicano publicava: «1.º Que se supriman todos los empleados, oficinas y sueldos inútiles. Solo de esta manera se curará la raiz de esa enfermedad del

---

⁶³ FOURIER, C. “El trabajo...”. pàg. 43.

⁶⁴ *libid.* pàg. 44.

pueblo español que se llama *empleomanía*, es decir, la mania de preferir un empleo à todo otro modo honrado de buscar sustento.»⁶⁵

Aquesta és una mostra de rebuig contra els grups socials improductius. Val a dir que aquí la paraula “*empleo*” s’usa per referir-se a totes aquelles feines que penjaven d’un sou públic que no sigui estrictament necessari per al bon funcionament de l’economia productiva. Inclou també una crítica a les pràctiques de nepotisme i corrupció que infestaven l’administració. A tall de curiositat, direm que Fourier hauria inclòs en aquesta categoria gent com ara els treballadors de la loteria; curiosament, Joaquín Abreu, gran difusor del fourierisme al Regne d’Espanya, treballà per l’administració de loteria després del seu exili gràcies als contactes personals de què disposava. Arribà a escriure un tractat sobre bones pràctiques i aspectes positius de la loteria, cosa que fou debatuda i comentada en diversos diaris de l’estat.

Reformisme econòmic

Val la pena, també, fixar-se en la presència d’idees pròpies del reformisme econòmic. Cal tenir en compte en tot moment que l’objecte d’estudi que hem triat no és revolucionari, el canvi social es pretén obtenir per la via de la reforma progressiva. Aquest socialisme no revolucionari té diverses vies i estratègies. Una seria la necessitat d’instrucció de les masses, que ja hem comentat. Una segona seria la via del reformisme econòmic, que pretén tan millorar les condicions de treball i de vida com incrementar la productivitat. Ja hem fet esment de la voluntat industrialista i modernitzadora, això inclou també la potenciació de noves infraestructures.

El febrer de 1842 *La Ley* defensava, per exemple, la construcció d’una carretera entre Vic i Ripoll amb el doble objectiu de crear ocupació per a una classe obrera molt castigada per la crisi econòmica i d’aconseguir un abaratiment dels productes de primera necessitat, a més de facilitar el transit de mercaderies i persones. El diari considerava que la dita obra podria haver

---

⁶⁵ *EL Republicano*. “Dialogos entre Guindilla y el tío Rebenque”. núm. 8, 19 d’octubre de 1842.

representat una davallada del 40% del preu del carbó a Osona, gràcies a la reducció dels costos de transport.⁶⁶

Aquesta demanda ens apareix en el marc de la reivindicació d'una certa obra social per part de l'estat respecte els obrers catalans aturats. Com ja hem dit, el que es busca és la intervenció estatal per millorar les condicions de vida dels treballadors, prioritàriament a través de l'ocupació, però també per altres vies, com ara reduint el preu del carbó.

Malgrat tot, la major part de les reivindicacions de reforma encarades a la millora de les condicions de la classe obrera, encara es troben en un terreny dominat majoritàriament pel discurs liberal. En aquest sentit, els temes centrals de reivindicació seran la lluita contra les imposicions injustes, tals com els impostos de portes i consums, les matrícules de mar i les quintes. Si bé la crítica contra aquestes càrregues de les classes populars no es formularan principalment ni exclusiva des de les files del socialisme; en la seva crítica hi rau la idea que la font de la seva injustícia és el seu classisme intrínsec. Això es deu al caràcter d'impost fix que castigava amb un mateix pagament totes les classes socials, sent aquest fet un element qualitatiu que accelerava el conflicte de classes. El cas paradigmàtic és el de les quintes, davant les quals la burgesia podia pagar les subrogacions mentre els treballadors eren reclutats i els petits capitals desapareixien. Núria Sales⁶⁷ és la historiadora que ha reflexionat més profundament sobre això, però ja al s. XIX, autors com Pi i Margall, proudhonià, van reflexionar sobre les quintes, el seu component classista i el conflicte social⁶⁸.

Les estartègies de penetreció social

Caldria plantejar-se si totes les corrents de socialisme utòpic van optar per una mateixa via per a l'establiment de les seves doctrines. Si ve en la majoria de casos trobem concomitàncies, s'acaba fent evident que no. Podem establir

---

⁶⁶ *La Ley*. núm. 35, 4 de febrer de 1842.

⁶⁷ SALES, N. (1970). "Servei militar i societat a l'Espanya del segle XIX". *Recerques*, núm. 1, pàgs. 145-181.

⁶⁸ Pi i MARGALL, F. i Pi i ARSUGA, F. (1902). *Historia de España en el siglo XIX*. Vol. IV. Barcelona.

dues vies principals; la via insurreccionalista-revolucionària, que no defuig l'ús de la força i planteja els canvis en termes de radicalitat i presa del poder, amb una genealogia que entronca amb Babeuf; i la via del pacifisme-reformista, que repudia la violència com Saint-Simon o li repugna la lluita armada i l'obvia com Fourier i planteja els canvis en termes de gradualitat i etapisme. En darrer lloc, no oblidem la importància de l'exemple en les tàctiques del socialisme utòpic, un exemple que havien de donar els membres de comunitats com els primers falansteris o els pobladors de la colònia icariana de Nauvoo.

Val la pena fixar-se en la qüestió de la violència. Els principals autors del socialisme utòpic es posicionaren en contra de la via insurreccional i violenta de canviar la societat. Tan Fourier com Saint-Simon i Cabet rebutjaven la violència. Aquest tret no quallà de manera uniforme a casa nostra, on l'insurreccionalisme propi del món republicà influencià enormement, no només les pràctiques obreres, sinó fins l'ideari d'alguns propagandistes socialistes.

El paradigma d'aquest fet és Abdó Terradas, que malgrat ser cabetià en algun moment, sovint avantposà els seus ideals liberals radicals. Així, la lluita per la República i l'extensió del sufragi, passaren per davant de l'element socialista. Terradas era, més que un teòric, un propagandista i home d'acció implicat directament en política del moment. Fins i tot quan a inicis del Trienni Esparterista el moviment obrer, desgastat per la repressió de les bullangues, mantenia una bona relació amb el partit progressista; Terradas defensava la via revolucionària. De fet, *El Republicano* obria tots els seus números amb el *Plan de Revolucion* del mateix Terradas.

Els contactes entre el cabetianisme i el liberalisme radical a casa nostra ja van ser explicats per Maluquer de Motes, que recordà que Étienne Cabet en el fons el que feu fou omplir d'un nou contingut les idees pròpies de la Revolució Francesa, arribant al comunisme partint d'un republicanisme demòcrata de tall igualitarista. Maluquer diu de Terradas que «tratava de encauzar el naciente

sindicalismo proletario catalán hacia la lucha contra el régimen y hacia el cumplimiento cabal del programa democrático de la revolución burguesa.»⁶⁹

Terradas i l'entorn d'*El Republicano* mantingueren un discurs de tall populista i igualitarista a cavall entre el republicanisme demòcrata i el socialisme. De fet, la democràcia es concebia com l'element anivellador que asseguraria una igualtat no només jurídica, sinó també material. La necessitat de remarcar la igualtat juntament amb la llibertat ens permet remuntar-nos a Babeuf, que obrí el *Manifest dels iguals* (1797) amb la següent cita de Condorcet: «Igualdad efectiva, último objeto del arte social.»⁷⁰.

Malgrat les crítiques que posteriorment ha rebut i les evidències de la seva imperfecció, sobretot des del marxisme, no hem de menystenir l'ideal demòcrata, que durant la primera meitat del segle XIX podia ser considerat no només en el terreny polític, sinó com una de les principals reformes en l'àmbit social.

Tampoc hem d'obviar la confiança d'aquest grups de cabetians barcelonins propers a Terradas en «el progreso del espíritu salvador de la *asociación* de la clase jornalera»⁷¹ i la gran mostra d'optimisme respecte el sindicalisme que s'estava organitzant a Catalunya. Deixant això al marge, hem de remarcar com aquest grup es distingia de la resta d'elements socialistes per la seva crida a la revolució i a la insurrecció armada com a vies per al canvi polític i social. En el grup d'*El Republicano* també hi trobem influències del neobabovisme, com en Cabet. Però per a Cabet la insurrecció armada mai tingué el pes que tindria entre Terradas i els seus seguidors, fins al punt de generar una considerable tensió i polèmica entre tots dos⁷².

---

⁶⁹ MALUQUER, J. (1977). pàg. 242.

⁷⁰ CONDORCET. *Tableau de l'esprit humain*. Citat a BABEUF, J. (1799). *Manifiesto de los iguales*. Citat a BABEUF, G., SAINT-SIMON, et al. (1969). *El socialismo anterior a Marx*. (recop.) Grijalbo. Barcelona.

⁷¹ TERRADAS, A. (1841). *Lo que eran y son. Obsequios y agasajos hechos por los tejedores de Vich a unos hombres del pueblo*. Barcelona. pàg. 3. Citat dins MALUQUER de MOTES, J. (1977).

⁷² Malgrat tot, Abdó Terradas i Étienne Cabet tingueren contacte durant l'exili del primer a l'estat francès (que s'havia iniciat a començaments de 1841). Segons Maluquer, quan el gener de 1843

Ara bé, no podem oblidar que Cabet arribà a la seva particular concepció del comunisme partint ideològicament de l'entorn republicà-demòcrata. Entre les seves primeres influències s'hi troba Rousseau, però també Robespierre, i ingressà a la carboneria de la mà de Lafayette. A *Histoire de la Révolution...*⁷³, Cabet defensà els avenços socials aconseguits durant la Convenció i perduts des de l'època del Directori (dret de llibertat de premsa, llibertat d'associació, ensenyament gratuït, etc.).

Durant la seva vida política arribà a participar en aixecaments populars, com ara en els enfrontaments de les classes populars parisenques contra l'exèrcit i la policia del 5 de juny de 1831, dels quals santsimonites i fourieristes es mantingueren al marge⁷⁴. I és que Étienne Cabet també estava influenciat per les idees de Babeuf, que pretenia extrapolar a un moment d'expansió industrial. A més, durant el regnat de Lluís-Felip d'Orleans, el rei dels francesos, s'oposà al règim monàrquic, a diferència dels seguidors de Fourier i Saint-Simon, que consideraven la reforma social força al marge del sistema polític. Podríem caure en l'error si sobredimensionem les desavinences tàctiques entre Cabet i Terradas respecte l'insurreccionalisme i s'ha considerat que el segon prioritzava la democràcia per damunt del comunisme oblidant que els referents d'ambdós són molt coincidents. Reforçant aquesta idea de distanciament, Maluquer digué: «Los pasos seguidos por Terradas al salir de prisión muestran de una manera evi.dentesu alejamiento de los caminos tácticos trazados por el cabetianismo»⁷⁵. Això és completament cert, però cal no oblidar mai que estem parlant d'un allunyament "tàctic", no d'un allunyament total.

Terradas fou detingut juntament amb Uzuriaga i Gelada a Perpinyà acusats de formar part d'una organització comunista secreta, es trobaren diversos textos i cartes de contingut polític, una de les quals provenia del mateix Cabet, amb qui sembla que havia mantingut certa correspondència. Així mateix, Terradas fou encausat juntament amb Gouhenant, que anys més tard actuaria d'enllaç entre Cabet i els icarians catalans.

⁷³ CABET, E. (1832). *Histoire de la Révolution de 1832 et situation présente (septembre 1832) expliquées et éclairées par les révolutions de 1789, 1792, 1799 et 1804 et par la Restauration*. August Mie. París.

⁷⁴ En aquesta ocasió, per exemple, Enfantin s'oposà a participar en els enfrontaments i conminà els treballadors parisencs a formar falansteris enlloc d'optar per la via insurreccional.

⁷⁵ MALUQUER, J. (1977). pàg. 247.

Respecte les diferències entre ambdós, valdria la pena apuntar que l'actuació de Terradas als anys 40 té paral·lelismes amb la de Cabet a França a inicis dels 30; és plausible que el francès retragués al català la seva aposta revolucionària o a) perquè en tenia una experiència negativa en el seu entorn, o b) perquè pretenia emmotllar la doctrina dels seus seguidors internacionals a la tàctica-estratègia que ell desenvolupava d'acord amb el marc francès. El que pretenem remarcar de tot això, és que potser Terradas no és tan diferent de Cabet en la teoria i la pràctica com s'ha pensat, sinó que, a diferència de la majoria dels seus seguidors, no s'adaptà a les necessitats del mestre sinó a les del seu propi entorn polític i social (certament, prioritant l'element demòcrata i en certa manera el federal; i amb un igualitarisme clar però sense protagonisme).

Hi hagué encara un altre grup de cabetians important, el que es concentrà a l'entorn de *La Fraternidad*, però no hi entrarem perquè és posterior a la cronologia que ens ocupa. Només direm que aquest grup, del qual formaven part Narcís Monturiol i Anselm Clavé, censurà tota mena d'acció violenta i es dedicà a propagar la via pacífica i a la reproducció i elogi de Cabet, "l'apòstol venerat". És en contrast amb aquest grup que sovint s'ha remarcat l'heterodòxia en el cabetianisme del grup terradista.

Al marge dels seguidors de Terradas cohesionats a l'entorn d'*El Republicano* la major part de l'entorn Barceloní que entre 1840 i 1842 es mostrava receptiu a les idees socialistes, rebutjava frontalment la violència. *La Ley* sempre comminà els obrers a no aixecar-se i a defensar el "bon nom" dels obrers catalans contra els atacs que els titllaven de "revoltosos". S'hi podia llegir:

«Siga la honrada clase proletaria observando el mismo orden y comportamiento que hasta aquí y sus hechos desmentiran solemnemente las inculpaciones que sus encarnizados enemigos les dirigen.»⁷⁶;

---

⁷⁶ *La Ley*. núm. 151, 11 de maig de 1842.

«Nunca, y mas desde 1835, nunca repetimos, tuvo lugar una sola bullanga, un sacudimiento que fuese del pueblo ó que al pueblo debiera atribuirse; sino al poder y solo al poder; al gobierno y solo al mal gobierno.»⁷⁷;

i «Nos hemos declarado abiertament en contra de las bullangas y alborotos trastornadores que fueron siemempre las mas poderosas armas de descredito con que nos hicieron y hacen cruda é interminable guerra los enemigos de la libertad:»⁷⁸

Aquests fragments formen part d'una sèrie d'articles escrits en defensa de la classe treballadora catalana que hem de circumscriure a la lluita en defensa del dret d'associació, qüestionat durant la regència d'Espartero. Aquest és un aspecte que recuperarem més endavant.

Fins ara hem comentat diversos aspectes ideològics que són pertinents, exclusivament o no, del socialisme i que tingueren una certa penetració en el discurs dels elements ideològicament més avançats del progressisme i el republicanisme barcelonins a inicis de la dècada dels 40 del segle XIX. Ara bé, si trobem dos aspectes en què es fan evidents les influències socialistes, és a l'hora d'encarar dos temes, l'associació i l'organització de la producció. Dues idees que, malgrat no ser exclusives de cap autor, podem associar a dos dels pensadors socialistes més influents del primer terç del segle XIX, Fourier i Saint-Simon.

L'associació

La qüestió de l'associació se'ns manifesta, per a la Barcelona del període 1840-1843, en dues formes. D'una banda, com a discussió teòrica. L'associació és presentada per certs sectors de la societat com la fórmula que ha de permetre solucionar la qüestió social en la línia d'una major igualtat material per tal que, a la llarga, s'estableixi "l'Harmonia Social" i s'estengui "la Felicitat".

---

⁷⁷ *La Ley*. núm. 166, 15 de juny de 1842.

⁷⁸ *La Ley*. núm. 175, 24 de juny de 1842.

D'altra banda, com a conflicte real. L'associació és un dret reivindicat amb força pels treballadors catalans, que la consideren l'eina que es ha de permetre organitzar-se per millorar les seves condicions de vida. Ens trobem en plena revolució liberal, en aquest context, les diverses forces socials lluiten per definir quin serà el model de liberalisme que s'aplicarà a l'estat, un model que al llarg del XIX s'anirà desplegant i concretant sense deixar mai de generar conflictes d'interessos. En aquest context, podríem afirmar que el marc que s'està prefigurant apareixerà com a perjudicial per a les classes populars catalanes.

En aquells anys, Espartero, des del poder, encetà dues línies polítiques que distanciaren els treballadors catalans del partit progressista, amb el qual tenien, a inicis dels 40, una relació intensa. Una fou el tractat lliurecanvista amb el Regne Unit que ja hem esmentat, i que provocà una forta crisi industrial a Catalunya. La segona fou la prohibició del dret d'associació, amb la qual cosa quedaren il·legalitzades les Societats de Suport Mutu que havien anat apareixent a Barcelona i les principals viles industrials del Principat. Tot i que la pressió fou gran i Espartero acabà fent-se enrere en la prohibició del dret d'associació dels treballadors, mantingué suprimides per decret les que existien en els principals centres industrials catalans.

Això queda reflectit a *El Popular. Diario de los intereses de Cataluña* que, es veié forçat a publicar una ordre del cap polític cessant la Societat de Teixidors de Barcelona. L'acompanyà d'un article de denúncia en què criticava la decisió del govern mentre recomanava als teixidors que seguissin la via legal, justa o no, per poder tornar a operar obertament. En aquest article també s'hi esmenta el nombre d'aturats socorreguts per la Societat aquell mes per tal il·lustrar la imperiosa necessitat de mantenir l'associació⁷⁹ (annex c).

És en aquest context que podem trobar, al llarg del 1842, una àmplia campanya a favor de la legalització de les societats obreres a la premsa progressista i republicana catalana. Si ens fixem en *La Ley*, per exemple, veurem que el seu segon número ja inseria una carta de l'associació de Socors

---

⁷⁹ *El Popular*. núm. 280, 5 de gener de 1842.

Mutu de Gràcia contra la decisió del govern de suprimir aquestes associacions. Allí s'hi defensava el "dret natural d'associació" i tractava d'injustícia la decisió del govern⁸⁰ (annex d). Així mateix, poques setmanes després, es publicà al mateix diari una carta de Joan Muns, un dels principals líders obrers del moment i organitzador del proletariat català, en nom de la Societat de Mútua Protecció de Teixidors del Cotó de Barcelona reclamant que no se'ls negués el "dret natural" a l'associació⁸¹. Convé fixar-se en el fet que es tracti l'associació com a dret natural, una denominació que ens connecta amb el llenguatge de la tradició il·lustrada i liberal.

Ara bé, aquí no ens trobem davant la consideració del dret d'associació en abstracte, acceptable per la dita tradició sense massa fissures; sinó del dret d'associació de la classe treballadora amb l'objectiu de defensar els seus interessos i d'assolir els seus objectius com a classe. Aquesta plasmació concreta del dret d'associació, no era acceptada consensuadament al si del liberalisme exceptuant-ne les seves faccions més radicals. La teorització d'aquest dret prové de l'entorn socialista, ja sigui en clau de principi general com en els societaris; o com a realització pràctica en autors com Owen. A casa nostra, el dret dels treballadors d'organitzar-se per defensar els seus interessos fou defensat per part dels progressistes, demòcrates i republicans, amb fortes influències del socialisme francès, a més del moviment obrer, evidentment.

És força remarcable la presència de noms de relleu entre els defensors de les societats obreres catalanes. Entre ells hi podem trobar Ramon de la Sagra, que escriví un article a *El Corresponsal* de Madrid en defensa del dret dels obrers catalans a associar-se⁸². En el dit article, reproduït per *La Ley* (annex e), parla del "principi fecund d'associació", entenent que és una via clau en l'ordenació del capitalisme per la consecució d'un ordre social desitjable. Recordem que De la Sagra tingué contacte amb l'escola societària, però principalment fou

---

⁸⁰ *La Ley*. núm. 2, 2 de gener de 1842.

⁸¹ *La Ley*. núm. 21, 21 de gener de 1842.

⁸² De la SAGRA, R. *El Corresponsal*. 15 de gener de 1842, Madrid. Reproduït a *La Ley*. núm. 23, 23 de gener de 1842, Barcelona.

influït per Proudhon, amb qui contactà el 1840 a França, i que també fou influenciat pel reformisme liberal de Krause⁸³.

En el mateix número en què *La Ley* publicava la carta de Ramón de la Sagra, que pretenia aprofitar el seu renom per influir a Madrid en favor dels obrers catalans, l'editorial del diari barceloní polemitzava amb la d'*El Castellano*, que dies abans havia fet un article contra les organitzacions obreres del Principat adduint a la seva violència i tendència a alterar l'ordre social establert. De fet, els articles citats anteriorment quan parlàvem de la qüestió de la violència, en què es remarcava l'oposició a bullangues i el caràcter pacífic dels obrers, s'han de circumscriure dins la campanya a favor de la legalització de les societats obreres catalanes de 1842 i responen a articles com el d'*El Castellano*.

La premsa també donà espais de difusió al moviment obrer, permetent que publicés cartes obertes i articles a les seves pàgines, sovint, precedides de textos de l'editorial subscriuint-ne el contingut. L'abril de 1842, quan finalment quedà resolt el conflicte amb la legalització de l'associacionisme obrer barceloní, la premsa es feu ressò del pacte al qual havien arribat el poder polític, que acceptava una certa organització del moviment obrer; i els treballadors, que assumien que el seu dret d'associació quedava limitat per certs condicionants⁸⁴.

S'emeté un comunicat del Govern Superior de la Província de Barcelona en nom del Govern Superior Polític de la Península després de rebre la visita de Muns i Buldú, dirigents remarcables en la formació del moviment obrer català, de part de la Societat de Protecció Mútua de Teixidors del Cotó de Barcelona. S'hi deia:

«(...) que se proteja el espíritu de asociación por las ventajas inconmensurables que produce, y de que la experiencia nos proporciona cada día notables ejemplos, siempre que su objeto no sea otro que el filantrópico que

---

⁸³ FUENTES, E. (1999). *Economía y economistas españoles*. vol. 5. Galàxia Gutenberg. Barcelona.

⁸⁴ *Vit.* BARNOSELL, G. (1999).

debe exclusivamente formar el alma de esta clase de asociaciones, que para constituir-las no se apele a la coacción o a la violencia(...)

2.a Ninguna de estas sociedades podrá ocuparse de objetos políticos, y si se contraviniese á esta disposición será disuelta por la autoridad (...)»⁸⁵

Aquí s'hi pot veure com el poder polític, que ha hagut d'acceptar associacions com la dels Teixidors de Barcelona a contracor, canta les excel·lències de l'associació mentre en fixa els límits. Fixem-nos en tres aspectes. En primer lloc, es posa com a condició inesquivable la renúncia a la pràctica violenta. Això implica la renúncia del moviment obrer a les pràctiques insurreccionalistes, cosa que implica una renúncia a la pràctica a la via revolucionària i que pretenia també evitar els contactes entre els obrers organitzats i el sector més abrandat del republicanisme. Aquesta condició, que pretenia lligar les associacions a la via legal de lluita, es veuria posada en qüestió durant l'aixecament de finals de 1842, que comptà amb un ampli suport entre les classes populars.

En segon lloc, es condiona l'existència legal de l'associacionisme obrer al seu apoliticisme. Per tant, es circumscriu la seva acció a l'àmbit laboral, sense dret a intervenir ni opinar sobre el sistema polític i econòmic en general. Això és un altre dels punts que busquen reduir el potencial revolucionari d'aquestes associacions, així com la possibilitat que s'uneixin a les faccions més radicals del liberalisme.

En tercer lloc, podem veure una qüestió que aparentment és de matís però que mostra una concepció determinada de l'associacionisme obrer. I és que es parla de la funció "filantròpica" d'aquestes organitzacions, cosa que remet a una certa noció de caritat i a la pràctica d'accions atenuadores del conflicte. Aquest llenguatge dista d'un discurs que concebi l'associacionisme en base al principi de solidaritat, que casaria millor amb el desenvolupament teòric que anirien tenint el moviment obrer i el socialisme al llarg del segle XIX. Valdria la

---

⁸⁵ "El Gobierno Superior de la provincia de Barcelona por el Gobierno Superior Político de la Península...". *La Ley*. núm. 108, 18 d'abril de 1842.

pena plantejar-se quins són els límits entre la filantropia i la solidaritat de classe. La filantropia pot incloure, per exemple, pràctiques de suport mutu davant la malaltia; però la pràctica d'una vaga i la creació de caixes de resistència, ja es podrien considerar terreny de la solidaritat.

En tot cas, si bé el govern esparterista acabà permetent l'associacionisme obrer i legalitzant les seves organitzacions més potents, com la Societat de Protecció Mútua de Teixidors del Cotó de Barcelona; és clara la voluntat de reduir-ne els camps d'acció amb la voluntat de capar-ne el potencial revolucionari.

Tot plegat va ser acatat pel moviment obrer. Juntament amb el missatge del cap polític que acabem de reproduir, es publicava una al·locució de Muns i Buldú dirigida als seus companys de la societat de teixidors en els següents termes:

«Pruebas repetidas tenemos dadas de sensatez, cordura y resignacion, y ellas nos han valido el actual triunfo: sigamos en adelante el mismo camino (...) tratemos de merecer por nuestra conducta los fabricantes, y tengámosla en ellos porque son comunes los intereses: les somos necesarios, es verdad, pero su ruina fuera tambien la nuestra.

Aspirad únicamente á que sin coacción ni violencia , y en todas circunstancias prósperas o adversas de nuestra industria, se establezca el natural equilibrio entre el salario de los obreros y las ganancias de los fabricantes(...)»⁸⁶

Aquesta és l'altra cara de la moneda. Els dos líders sindicals es veieren obligats a assumir certes renúncies per aconseguir la legalització i demanaren conformitat als seus companys en una clara apel·lació a la practicitat. Com en la campanya feta des dels diaris proindustrials barcelonins, es fa referència a la tradició assenyada de la classe obrera catalana. Fins i tot es parla de "resignació", un mot que ens pot sorprendre però que no deixa de reflectir la base moral catòlica dels treballadors d'aleshores a casa nostra.

---

⁸⁶ MUNS, J i BULDÚ, J. "Alocución a los miembros de la Sociedad de Protección Mutua de Tejedores de Algodón de Barcelona". *La Ley*. núm. 108, 18 d'abril de 1842.

La carta integra el discurs de la no violència amb la mateixa fórmula que es fa des del poder polític, “sense coacció ni violència”. Això transmet la voluntat d’ambdues parts de visualitzar l’acord al qual s’ha arribat. Val la pena apuntar que Muns i Buldú no es refereixen a la qüestió de l’apoliticisme com un tema central. En darrer lloc, notis que hi ha una absència total de discurs revolucionari. Es parla en clau d’interessos comuns obrer-fabricant, sense fer referència a l’interès de classe. El text reflecteix la consciència que els treballadors són l’engranatge necessari de la producció, base imprescindible per exercir accions de força contra el capital, però es conclou que la lluita de classes condueix a la ruïna de tothom. Finalment es fa una afirmació d’un reformisme ambigu reivindicant el “natural equilibri entre el salari dels obrers i els guanys dels fabricants”. En definitiva, el text pretén rebaixar possibles tendències revolucionàries i insurreccionalistes per assegurar la legalització.

Si bé no podem observar un plantejament teòric de tall socialista respecte l’associació en l’actuació del moviment obrer en aquest conflicte, val la pena tornar a recalcar que la seva defensa és abrandada per qüestions pràctiques. Una reflexió més intel·lectual sobre la qüestió la trobem en diverses publicacions. El 1841, abans de l’esclat del conflicte que hem comentat, *El Popular* tractà la matèria de l’associació des d’un punt de vista al límit entre la reflexió filosòfica i la propaganda ideològica. En aquest sentit, va publicar una sèrie de dos articles que resulten força representatius. El seu comentari ens servirà d’exemple.

El primer article, titulat “LA ASSOCIACIÓN. I”, va aparèixer el 20 d’abril de 1841⁸⁷, quan el diari encara no havia complert un mes de publicació. En no tractar-se d’una notícia d’actualitat pròpiament dita, sinó d’un text d’opinió, podríem deduir que aquest era un tema de debat que el diari considerà important tractar en els seu primer números per tal de definir la seva línia editorial.

---

⁸⁷ “De la Asociación. I”. *El Popular. Diario de los intereses de Cataluña*. Any I, núm. 20, 20 d’abril de 1841.

L'article, malgrat no ser de tall narratiu, s'introdueix amb una breu explicació de l'estat de la qüestió al regne d'Espanya, deixant veure el conflicte a l'entorn de la legalització del dret d'associació dels treballadors. L'article obre així:

«En estos últimos meses se reveló en España una visible tendencia al desarrollo del principio de asociación en política. En varios puntos se organizaron asociaciones patrióticas, después de haber dado la señal la corte del reino. Pero el Gobierno, tolerante con el mismo principio de asociación (,) en materia de beneficencia y socorros mutuos, no quiso consentir la existencia de tales asociaciones (...)»

Aquí s'hi apunta la contradicció del govern liberal progressista, que fomenta certes menes d'associació prohibint expressament aquella que serveix per a la resistència i lluita de la classe obrera. Dit això, l'article prossegueix amb una descripció d'allò que l'editorial d'*El Popular* interpreta com a associació.

«¿Qué quiere decir asociacion? la reunión de muchos que llevan un fin común. Mas esta definición (dirán algunos) es aplicable también á *sociedad*; y si la asociación no tiene otro sentido, no sabemos atinar á qué se ha introducido esta nueva palabra. A, los que tal digan contestaremos que una palabra nueva es siempre el signo de idea nueva, aun cuando está idea se halle todavia mal definida. (...) entre Sociedad y Asociación hay toda la diferencia que media entro el pasado y el porvenir. La sociedad es la reunión de muchos con derechos diferentes; y la asociación será la reunión de muchos con derechos iguales. En la sociedad los hombres se dividen en superiores é inferiores; en la sociedad (sic) no habrá mas que asociados. La igualdad es, por consiguiente, el principio y el objeto de la asociacion.»

És molt interessant la diferenciació que es fa entre societat i associació, una diferència que actua en dos plans principalment. D'una banda, i en això coincideix amb la totalitat dels socialistes utòpics, trobem una noció d'allò vell, la societat, oposat a allò nou, l'associació. En aquest discurs, l'associació no és una forma d'organització dels col·lectius humans ahistòrica, sinó que representa una fi i alhora una tendència del desenvolupament històric. Aquest

fatalisme és propi de moltes de les escoles socialistes i de la seva noció de la història.

D'altra banda, val la pena remarcar el caràcter igualitari de la proposta. Sovint s'ha dit que el socialisme utòpic era una esmena a l'individualisme del liberalisme clàssic, aquí, sens dubte, la igualtat pren relleu davant la llibertat individual, si bé no se la nega. La idea que tard o d'hora no hi haurà res més que associats, no explicita la desaparició o fusió de les classes, però recorda el llenguatge fourierista, en què els associats esdevenen un tot amb tendència a l'homogeneïtzació.

De fet, l'evolució de la igualtat al llarg de la història es presenta com l'eix vertebrador de l'article:

«La igualdad formaba la base de las admirables teorías del cristianismo; pero el cristianismo no habia predicado mas que la igualdad espiritual; los hombres solo eran hermanos en el seno de Dios; y hasta que llegaba la igualdad de la muerte, vivian divididos en oprimidos y opresores. (...) la revolucion francesa de fines del siglo último y las varias que ha estallado sucesivamente en lo que llevamos corrido del presente siglo, han consignado definitivamente en la ley humana la igualdad que habia consagrado la ley divina.

Las Constituciones han consignado esta conquista de la revolucion. En todos los códigos fundamentales se lee que los socios ó ciudadanos son *iguales ante la ley.* »

S'assumeixen sense cap mena de contradicció les tradicions cristiana i il·lustrada-liberal, a les quals s'afegeix l'associació (en certa manera el socialisme), com a colofó. Es presenten, per tant, tres etapes: 1) passada, cristianisme-igualtat espiritual; 2) present, liberalisme-isonomia o igualtat legal; 3) futur, associació-igualtat material i conseqüent igualtat total. El text ho acaba sintetitzant perfectament:

«(...) la democracia se presenta ahora como forma de aplicacion, y la asociacion como medio. –Asi pues, el cristianismo es el dogma religioso de la

igualdad; la democracia es la realizacion política del dogma; y la asociacion es el medio práctico de realizacion.»

Notis com les influències del pensament socialista no es presenten en contradicció amb la doctrina del liberalisme demòcrata, és més, la democràcia és vista com la consolidació de la igualtat a nivell polític, complementària amb la igualació material produïda per l'associació. Tampoc hem de menystenir el paper del cristianisme en tot plegat. Aquí apareix com a definitori de la civilització i inspirador dels grans principis del liberalisme i el socialisme.

Hi ha un darrer aspecte a comentar sobre aquest article d'*El Popular*, el rebuig a la supressió de la diferència en nom de la igualtat, un tret que ja hem comentat anteriorment i que apareix en autors com Fourier i Saint-Simon. Diu:

«(...) en la asociacion lo mismo que en la sociedad, concebimos una jerarquía. Pero en la sociedad fúndase esta jerarquía en el azar, en la casualidad; y en la asociacion se funda en la eleccion.

(...)

La comunidad es la igualdad de hecho; la asociacion el (sic) la igualdad de derecho: la comunidad es el nivelamiento; la asociacion es la jerarquía. En la comunidad las capacidades sufren sin compasion el yugo uniforme de una ley ciega; en la asociacion, las capacidades son recompensadas con los premios que señala una ley previsor (..) la comunidad es la inmovilidad, la esterilidad, la decrepitud que se aletarga en las tradiciones de lo pasado; la asociacion es el movimiento, la fecundidad, la juventud eterna que recibe inspiraciones de las esperanzas del porvenir.»

El primer paràgraf de la darrera cita no deixa de ser estrictament liberal-demòcrata. La jerarquia no es nega, ja que es concep com a necessària per al funcionament dels grups humans, el que es nega és que es basi en el privilegi i l'arbitrarietat. Però és més interessant la segona part, en què s'exposa la diferència entre l'associació i la comunitat. S'hi fa la distinció entre igualtat i l'anivellament (entès en termes negatius). La comunitat s'interpreta com un sistema que capa les capacitats personals de cada individu. Ens tornem a

trobar, per tant, amb una reivindicació de la diferència, de les “desigualtats naturals”.

D'acord amb aquesta concepció, l'associació ha de permetre que tothom parteixi de les mateixes condicions d'igualtat real per desenvolupar-se dins el marc democràtic; però no ha de suposar un topall en el desenvolupament de les virtuts i habilitats de cada individu, que han de ser premiades degudament. No es busca la uniformització de la massa, sinó les condicions en què es pugui premiar en base als mèrits i no a l'atzar.

Aquesta noció no deixa de casar amb el pensament demòcrata, amb influències de pensadors socialistes com Charles Fourier. El rebuig de la comunitat, en canvi, és el rebuig de certes idees socialistes com les d'Étienne Cabet, molt més propens a condicionar la igualtat total a una certa uniformització de la població, com es desprèn del seu *Voyage en Icarie*⁸⁸. Si bé és agosarat i el llenguatge sol ser confús en aquest terreny, podríem apuntar que hi ha una acceptació de la crítica del primer socialisme al liberalisme clàssic però una actitud refractària respecte les primeres passes del què podríem anomenar ja com a comunisme. No oblidem que Cabet parla de societat comunista en proposar la seva particular utopia, molt influenciat en aquest aspecte per Babeuf.

Anem ara a la segona part de l'article, que aparegué l'endemà sota el nom “DE LA ASOCIACION. II”⁸⁹. Aquí s'entra en matèria, començant per considerar l'associació com l'única via capaç de posar ordre al caos.

«(...) no hay mas remedio que la asociacion. En esta todas las fuerzas se combinan formando una fuerza única; los radios de todas las inteligencias

---

⁸⁸ CABET, É. (1846) *Voyage en Icarie*. Bonheur Commun. París. Es tracta de l'obra central que basteix el pensament d'Étienne Cabet i fou escrita el 1839, poc més d'un any abans de la publicació d'aquest article. Sabem que Cabet havia tingut repercussió a Catalunya a inicis dels anys 40 i que personatges com Terradas en traduirien i publicarien part de l'obra. Per tant, aquest article podria ser, en part, un rebuig de la concepció de comunisme pròpia del dit francès sense que això impliqui un menyspreu per les teories socialistes d'altres autors com Fourier o Saint-Simon.

⁸⁹ “De la Asociación. II”. *El Popular. Diario de los intereses de Cataluña*. Any I, núm. 21, 21 d'abril de 1841.

converjen hácia un foco común. No se pierde ningun esfuerzo, no esteriliza ningun trabajo; todo se enlaza, todo se encadena, todo obedece á las leyes de la mas admirable armonìa; y en la armonìa se comprenden el órden, la belleza y el poder.»

Notis que aquí hi planen dues idees. En primer lloc, podem observar la idea que el treball es troba desorganitzat i que és, en conseqüència, estèril en molts casos. En segon lloc, la idea que l'associació ha de permetre aprofitar al màxim les forces de treball per tal d'harmonitzar les forces socials. I és que aquí l'associació apareix com la recepta que ha de curar l'anarquia de producció i conduir a l'Harmonia Social, dins la qual s'hi inclouen valors com l'ordre, la bellesa o el poder. Aquestes idees eren ben presents a la Barcelona de 1841. No podem de vista que aquell mateix any es publicava a la ciutat *Fourier, ó sea explicación del sistema societario*⁹⁰, d'Isabelle Gatti de Gamond, en què s'hi deia:

«¿Y como se puede llegar á cimentar la unididad del globo, y establecer la armonía sobre esta tierra, caos de confusion y desorden? Es preciso sacar de este caos los elementos de *asociación* que en él existen, y formar con ellos, segun el sistema indicado por Fourier, un nuevo mecanismo social cuyo efecto natural ha de ser asegurar á todos la felicidad, y convertir las pasiones en instrumentos de concordia y armonía.»

Aquestes paraules de Gatti connecten amb la idea que segueix en l'article d'*El Popular* al qual feiem esment, la universalitat del principi de l'associació.

«La Asociacion no se limitará á un pais ó á un pueblo determinado, sino que se estenderá á ambos hemisferios, caracterizándose por la universalidad que domina todas las ideas cristianas. (...) la época de la asociacion no está remota; por todas partes aparecen los signos precursores de la nueva alianza: no hay mas que leer los escritos de los sabios, y hacerse cargo de las conquistas de la industria.»

---

⁹⁰ GATTI de GAMOND, I. (1841). pàgs. 27-28.

Aquí s'hi veu el tarannà universalista dels defensors de l'associació, així com podem veure altre cop la idea de fatalitat. Pel què fa als paral·lelismes amb el cristianisme, convé no oblidar el gran pes que aquest tingué sobre els primers pensadors. També cal tenir en compte la seva força propagandística, es parla fins i tot d'una nova aliança, una expressió de ressons bíblics que apunta un nou pacte per a tota la humanitat. En els articles anteriors, *El Popular* es val en tot moment del cristianisme per explicar l'aparició de la noció d'igualtat, quasi circumscribint la possibilitat d'una societat justa a aquells col·lectius humans de tradició cristiana. No hem d'oblidar els punts d'intersecció entre cristianisme i socialisme primigeni. Barthélemy Prosper Enfantin fou un dels principals líders del santsimonisme a la mort de C. H. de Rouvroy i n'enfaticzà el caràcter religiós fins a nivells exagerats. A casa nostra, una de les obres més influents fou sens dubte *Paroles d'un croyant* (1834) de Lammenais⁹¹, que suposava un distanciament del catolicisme i l'exposició de la seva doctrina social, però que connectava molt bé amb la dita mentalitat catòlica⁹². Tampoc hem d'oblidar personatges com Jeroni Bibiloni, un eclesiàstic mallorquí que s'adherí al cabetianisme amb el seu *Cristiano-socialistas* (1848) en què segons Maluquer, aposta per la creació d'una doctrina única que mescli l'ortodòxia cristiana amb la lluita pel comunisme⁹³.

Fixem-nos així mateix, en la referència als pensadors que difonen la idea d'associació, personatges com ara Fourier, Cabet o Saint-Simon; i que hi ha una plena consciència de la magnitud i velocitat dels canvis que s'estaven donant aleshores en la indústria. Fins aquí, les dues parts de l'article sobre l'associació de *El Popular* podrien apuntar certes influències santsimonites i fourieristes. Les sospites queden totalment esvaïdes, o confirmades, ja que

---

⁹¹ LAMMENAI, F. (1834). *Paroles d'un croyant*. París. Editat per Éditions de l'Évidence (2007). Consultable a: <http://www.eglise-realiste.org/pdf/paroles> [darrera consulta: 05/06/2015]

⁹² L'obra de Lammenais fou traduïda al castellà per Mariano José Larra el 1836, però entre 1834 i 1835 ja havia estat editada en aquest idioma un mínim de cinc vegades. Així mateix, el progressista Ribot Fontserè copià la fórmula de Lammenais en publicar "Palabras de fraternidad" (MALUQUER, 1977).

⁹³ MALUQUER, J. (1977). pàg. 258.

l'article tanca amb una extensa valoració de l'obra d'ambdós. La reproduïm tot seguit:

«Ni es la escuela democrática la única que proclama la asociación como fórmula del gobierno del porvenir. Saint-Simon i Fourier, varones eminentes á quienes no debemos hacer responsables de las exajeraciones y estravíos de sus discipulos, han establecido la asociación como base de sus doctrinas. Pero Saint-Simon no entró en los pormenores de la aplicación práctica, y sus discípulos se aprovecharon de la ceguedad de sus teorías para levantar un sistema de jerarquía antigua, grosero remedo de la pagoda y del tabernáculo. Discurrieron también una especie de elección en la cual el candidato se venía á nombrar á sí mismo en virtud de su capacidad superior, y la multitud debía *aclamarle*. Esta elección se llama *de arriba abajo*, en oposición á la elección democrática. (...) los sansimonianos se arruinaron á sí mismos con sus predicaciones y comedias místicas; el aparato teatral dió al traste con la doctrina y el sistema.

Fourier tenía mas alta idea de la asociación; entró en los pormenores prácticos, (...) su jerarquía está bien concebida, y la elección perfectamente combinada. Pero los fourieristas creyeron poder llevar á cabo sus reformas sin el auxilio de los elementos políticos que les rodeaban; tuvieron pretensiones de mantenerse indiferentes y neutrales con todos los partidos, y esto es una presunción necia á la par que una grave inconsecuencia. (...) Los fourieristas, lo mismo que los sansimonianos, se constituyeron en comunión particular; formaron pandilla, y la pandilla es el adversario nato de la asociación y de la fraternidad universal. Por esto no prosperaron, ni prosperarán.

En su *asociación industrial*, que es un pormenor del sistema, despliega Fourier una fuerza de ejecución y una firmeza de lógica admirables. (...) Si la asociación industrial había de matar el hambre de los muchos que la padecen, y hacer desaparecer las angustias de esa necesidad material que mata la inteligencia y la probidad, Fourier tendría los derechos mas sagrados á la gratitud del linaje humano.»

L'editorial d'*El Popular* considera l'associació com un punt de trobada entre la democràcia i les teories fourieristes i santsimonianes; liberalisme radical i socialisme, no són vistos com excloents. Tot i això, es fa una crítica a la concepció del poder de dalt a baix de Saint-Simon. Es considera que l'organització del poder de baix cap a dalt en Fourier és més compatible amb les idees d'una democràcia que, ben aviat, començarà a fer-se seves les teories federalistes, propagades també per autors "socialistes" com Proudhon.

Els seguidors de Claude Henri de Rouvroy són acusats d'arruinar la doctrina del mestre amb les seves tendències criptoreligioses. Fourier rep afalags respecte les seves disquisicions sobre l'associació, però no queda exempt de crítica. El què es considera erroni per part d'*El Popular* dels fourieristes és la seva inhihició de tota mena de qüestió política, creient que la reforma de la societat era possible des de l'apoliticisme. Aquesta crítica és extensible als seguidors ibèrics de Fourier, especialment per a personatges com Joaquín Abreu i la seva escola fourierista gaditana⁹⁴. De fet, els fourieristes madrilenys serien l'únic grup societatari del regne d'Espanya que participaria activament en política, però amb una gradual difuminació del component fourirista, com en el cas de Garrido.

El Popular acaba acusant santsimonites i falansterians de "pandilles" i, amb aquesta dinàmica, fer fracassar la fraternitat universal. Això convé contextualitzar-ho dins el discurs crític del liberalisme radical contra les famílies polítiques que dominaven la política espanyola de l'època. En tot cas, l'anàlisi global de l'article, agafat com a exemple, i en contrast amb els textos dels teòrics del socialisme utòpic i altres articles i obres coetànies, permeten afirmar que les idees generades pel pensament socialista eren presents en l'entorn barceloní d'aleshores malgrat que sovint apareixien presentades en síntesi amb les idees liberals radicals de demòcrates i republicans.

Aquesta visió, considera l'associació com una crítica complementària de la democràcia, més que no pas com un cos doctrinal complet que es pugui

---

⁹⁴ *Vit.* MALUQUER, J. (1977). pàg. 135-199.

desenvolupar per si mateix. Així, es planteja la possibilitat d'ésser demòcrata en el pla liberal i socialista en el pla social sense caure en la contradicció. I es que de fet se'ns planteja el sufragi universal (masculí) com una doble reforma, política i social, mentre que l'associació, a més d'aconseguir l'harmonia social, és una peça indispensable per a la reforma del sistema polític en clau demòcrata. Sovint no hem de buscar seguidors fidels i reproduccions literals dels grans autors francesos, sinó en quina mesura les seves idees clau penetraren i evolucionaren a través d'un procés de crítica i contracrítica.

Malgrat tot, *El Popular* no s'està d'elogiar la figura de Charles Fourier considerant que la seva proposta d'organització del sistema industrial eliminarà l'escassetat i penúria material de la humanitat. De fet, malgrat que s'afirmi que l'apoliticisme i tancament dels grans pensadors socialistes els condemna al fracàs, l'article "DE LA ASOCIACION", no s'està de remarcar com la seva teorització de l'associació, contraposada a la vella societat, generarà les condicions materials necessàries per a l'establiment de l'autèntica democràcia. I és que allò que lliga la democràcia i el socialisme a aquestes alçades del segle XIX, no és altra cosa que una crítica del liberalisme clàssic, la voluntat de desplaçar la noció individualista de la llibertat per posar al centre del discurs la qüestió de la igualtat total. Igualtat total que és una suma de la igualtat político-legal d'uns, i la igualtat material sobre la qual posaren l'accent els altres.

Però al marge de discussions abstractes, recordem que la defensa de l'associació també es traslladava a casos pràctics, cosa que tenia una altra mena de plasmació sobre la societat. El propi *El Popular* publicaria:

«—El espíritu de asociación va progresando en todas direcciones, lo cual es buen agüero de pública prosperidad.»⁹⁵

L'anarquia capitalista i la voluntat d'organitzar l'economia

L'altre aspecte que podem associar a una clara influència del socialisme, és la convicció que el sistema capitalista té un funcionament anàrquic. Segurament

---

⁹⁵ *El Popular*. núm. 51, 21 de maig de 1841.

aquesta idea bevia d'un pòsit saintsimonià, però també era present en els altres corrents utòpics i ho seria en el futur el marxisme. La conclusió compartida és la necessitat d'organitzar el sistema de producció.

Abans hem citat un article de Ramón de la Sagra sobre l'associació, retornem-hi ara per analitzar la idea de l'anarquia de producció en el sistema capitalista i la voluntat d'ordenació dels socialistes utòpics. De la Sagra diu:

«la disuelta sociedad de obreros de Cataluña (...) lo mismo que las asociaciones proletarias de Francia y de Inglaterra, no son mas que consecuencia, lamentable sí, pero directa y natural del estado vicioso como está constituida la industria manufacturera, ó mejor dicho, de sus faltas de organización, de su funesta anarquía.»⁹⁶

És interessant com s'estableix una relació de causa i conseqüència entre l'anarquia de la indústria i l'associacionisme obrer. Aquí les societats obreres apareixen com un mal necessari que ha de pal·liar els defectes del capitalisme. En un primer moment, podríem associar aquesta voluntat d'organitzar la indústria al santsimonisme, però sabem que Fourier i Proudhon són les principals influències de De la Sagra. Per la data en què ens trobem, podríem dir que la qüestió de l'organització de la producció es planteja en els termes del fourierisme.

Més endavant el text reclama: 1) organització del treball, cal organitzar la indústria catalana abans d'estendre la indústria, per no reproduir-ne els mals; 2) cal fer suportable el treball per evitar el conflicte social i incrementar la producció. La necessitat d'organitzar la indústria abans d'estendre-la, o sigui, de créixer qualitativament en primer lloc i quantitativament de manera ordenada posteriorment, és pròpia de Fourier i la podem trobar en el pensament del societari gadità Joaquín Abreu. Finalment, la insistència en la necessitat de fer suportable el treball, podria ser una reducció del treball atractiu de Charles Fourier. Això es veu quan afirma:

---

⁹⁶ De la SAGRA, R. *El Corresponsal*. 15 de gener de 1842, Madrid. Reproduït a *La Ley*. núm. 23, 23 de gener de 1842, Barcelona.

«Creyeron vds. Por el contrario, que primero debia ser fomentarla (la indústria) que organizarla, partiendo de la màxima que antes era buscar trabajo que medio de hacerlo soportable. (...) Antes de fomentarse la industria en España, se necessita organizarla.»⁹⁷

En definitiva, en l'entorn del progressisme, la democràcia i el republicanisme, ja hi planava la idea que el capitalisme no és un sistema capaç d'autorregular-se ni maximitzar la producció. Ens trobem davant un moment de replantejament de la doctrina del liberalisme clàssic, davant la qual sorgiren tot un conjunt de propostes reformistes liberals, però també apareixerien propostes de tall socialista. Aquesta era una posició minoritària, però aniria prenent importància i impregnant diverses capes de la població.

La Propietat Privada

Malgrat tot, no trobem, en cap cas encara, una crítica frontal contra la propietat. I és que com acabem de dir, en aquest moment el pensament socialista està més centrat en la necessitat d'ordenació de l'anarquia de producció que no pas en la relació entre propietat dels mitjans de producció i explotació del treball. Això és clar entre els santsimonites catalans. Així mateix, el fourierisme es centra en l'associació, no la col·lectivització; i si bé vol tendir a la "fusió" de les classes, sempre mantindrà la triada treball, talent i capital com a base de l'organització de la producció.

La mateixa premsa barcelonina que hem analitzat fa, malgrat poder propagar les idees socialistes en certs moments, una defensa abrandada de la propietat privada. A tall d'exemple, *La Ley* publicava: «Que se garanticen las propiedades , la seguridad personal y la tranquilidad de toda la montaña (...)»⁹⁸. No hem d'oblidar que ens trobem en plena revolució liberal, els progressistes estan intentant assentar definitivament les bases de l'estat liberal i el capitalisme. En aquest context, és impensable la crítica directa de la propietat per part de diaris que provenen d'aquest mateix entorn progressista, fins i tot

---

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *La Ley*. núm. 97, 7 d'abril de 1842. Arran de la conflictivitat social i el bandolerisme a l'Empordà.

entre els qui discrepaven amb Espartero. No oblidem que *La Ley* obrí el seu primer número amb un article en què cridava a completar la revolució liberal. Aquest diari, de fet, publicà en la seva secció “Variedades” ni més ni menys que les bases de l'*Asociación de Propietarios Territoriales de España*. S'hi podien llegir punts com ara:

« Bases para la asociación de propietarios territoriales de España

Objetos de la asociacion

Artículo 1.o Esta asociación tiene por objetos:

1.o Unirse y protegerse mutuamente todos los asociados para defender sus propiedades y derechos contra las invasiones, violencias, daños ó injusticias que se les causen, cualquiera que fuera su autor o autores.»⁹⁹

Ara bé, malgrat que el progressisme no es plantejés cap qüestionament de la propietat privada, val a dir que la premsa republicana, i ens referim als escassos exemplars que d'*El Republicano* i la *Hoja Terradas*, deixà entreveure en certs moments un qüestionament de la mateixa. El diari de Terradas i De Cuello publicà:

«Que el gobierno pudiera fomentar mejor el bienestar público empleando mejor las tierras y edificios que posee á título de crédito público, realengos, badíos etc. Debe distribuir las tierras, y sobre todo formar en ellas colonias con sujecion á un método de vida y trabajo mas racional que el que llevan hoy los pobres que viven de su trabajo manual. Los cortijos y conventos que posee el gobierno en despoblado, pudieran servir de base á estas colonias, sin cuyo establecimiento los pobres no podrán cultivar las tierras ¡que se les distribuyan!, las cederán á los ricos y se quedarán como antes, que es lo que debe por todos conceptos evitares (sic).»¹⁰⁰

---

⁹⁹ *La Ley*. núm. 193, 12 de juliol de 1842.

¹⁰⁰ *El Republicano*. “Diálogos entre Guindilla y el Tío Rebenque”. núm. 8, 19 d'octubre de 1842.

Aquest text pot ser entès en clau de crítica al desenvolupament de la revolució liberal, i concretament, com una crítica a la forma en què s'havien fet les desamortitzacions, que havien facilitat sovint la concentració de grans propietats territorials a mans dels "nous" capitalistes. En oposició a això, es proposa un repartiment de terres i colonització de terrenys improductius entre els camperols pobres. En certa manera apunta una reforma agrària que buscaria incrementar la productivitat agrícola i racionalitzar l'ús de la terra. Així mateix s'exigeix un procés de distribució en oposició a la subhasta pròpia de la desamortització, que feu que el pas de l'Antic Règim al capitalisme no suposés una desconcentració de la tinença de la terra ni, en molts casos, un canvi entre el domini feudal i la propietat capitalista.

Aquest discurs crític, si bé minoritari, d'*El Republicano* pot relacionar-se amb les seves influències cabetianes. Recordem que els icarians es troben entre els socialistes utòpics que havien fet una crítica més directa contra la propietat. A *Voyage en Icarie* (1842), Étienne Cabet plantejarà la seva teoria definitiva sobre la propietat, segons la qual la societat democràtica ha de tendir al comunisme per suprimir la desigualtat i arribar a la plenitud. A tal objecte proposa una fase de transició de supressió gradual de la propietat que conclou amb la seva desaparició i l'adveniment del comunisme. A la seva obra principal explica aquesta gradualitat en forma de diàleg entre els seus personatges:

«— Est-il possible de substituer brusquement la communauté au système de l'inégalité et de la propriété? — Non ; un régime transitoire est indispensable.

— Quel régime transitoire? — Un régime qui, tout en maintenant la propriété, détruit le plus tôt possible la misère et progressivement l'inégalité de fortune et de pouvoir; qui forme, par l'éducation, une et plusieurs générations pour la communauté; qui donne d'abord la liberté de discussion et d'association, et qui donne aussi le suffrage universel.

— Pourquoi ne pas supprimer tout de suite la propriété? — Parce que les propriétaires n'y consentiraient pas, et qu'il faut à tout prix éviter la violence; parce que d'ailleurs il est matériellement impossible d'exécuter instantanément les travaux nécessaires pour la communauté.

— Quelle est la durée de ce régime transitoire? — 30, ou 50, ou 100 ans, suivant les pays.

— C'est bien long! — C'est vrai; mais il est absolument impossible de faire autrement; et d'ailleurs le bonheur se fera sentir de suite et croîtra chaque jour, dès qu'on aura adopté le système transitoire et le principe du système de la communauté. (...)»¹⁰¹

Finalment, val a dir, que en tot allò que impliqui una redistribució de la terra, hi podem trobar l'empremta de Babeuf i seguidors seus com Buonarroti. El seu comunisme "agrari" o "primitiu", com de vegades s'ha anomenat (fins i tot s'ha parlat de comunisme "jacobi", però sobretot en referència a Blanqui), es troba en l'arrel d'aquesta mena de reivindicacions. Recordem que Terrades i De Cuello compartien amb i de Cabet les influències babovianes i en la seva actitud revolucionària coincidien més amb Babeuf que amb el líder icarià.

Finalment, val a dir que Proudhon havia escrit la seva obra *Què és la propietat?* (1840)¹⁰², però malgrat que influí Ramón de la Sagra, no trobem una presència important del seu pensament en l'entorn Barceloní per a inicis de la dècada dels quaranta. Serà Pi i Margall, i sobretot Joan B. Guardiola, qui més tard introduiran més clarament les seves idees al Principat. A més, val la pena tenir en compte que De la Sagra no tingué la qüestió de la propietat per una de les seves preocupacions centrals. D'altra banda, recordem que la qüestió de la propietat en Proudhon també té els seus matisos, ja que no apostà clarament per una propietat comuna o col·lectiva i defensà la propietat privada vinculada a la plena llibertat econòmica i política; motiu pel qual fou titllat per Marx i Engels de radical petitburgès.

---

¹⁰¹ CABET, E. (1848). *Voyage en Icarie*. Typ. Félix Maleteste. vol. II. París. pàg. 360. Es tracta de la cinquena edició francesa, digitalitzada per la Universitat d'Utah i disponible a: <http://content.lib.utah.edu/cdm/ref/collection/MLRB/id/1571> [darrera consulta: 05/06/2015]

¹⁰² PROUDHON, P. (1840). *What is property? An inquiry into the principle of right and of government*. Project Gutenberg. Disponible a: <http://www.gutenberg.org/files/360/360-h/360-h.htm>. [darrera consulta: 26/05/2015]

En tot cas, ens hem de plantejar si els qui reberen influències del pensament socialista a casa nostra poden ser classificats estrictament com a socialistes. En la majoria de casos, no. Ens trobem davant un conjunt de personatges liberals, progressistes, demòcrates o republicans que assumeixen una crítica al liberalisme clàssic provinent del pensament socialista. És més, aquest liberalisme amb component social, pel fet de no deixar de ser liberalisme, els oposarà frontalment, en pràcticament tots els casos, als plantejaments col·lectivistes.

Conclusions

Quan ens referim a la penetració d'idees socialistes per al període 1840-1843, hem d'entendre que ens trobem en un marc de plena transició vers el capitalisme, un moment de profundes transformacions socials¹⁰³. És en aquest moment que es dona una gran subversió de l'ordre social i dels valors imperants, i Barcelona es troba en l'epicentre d'aquest remolí de canvi.

Les dates no són triades a l'atzar. El Trienni Progressista, o Esparterista, representa, amb totes les seves contradiccions, un moment d'obertura respecte la regència anterior, i respecte l'etapa moderada que el seguirà. Això ens brinda una oportunitat de treballar una premsa menys pressionada per la censura, cosa que fa aflorar certes tendències i dinàmiques que, d'altra banda, restarien soterrades i s'escaparien de la nostra observació.

És aquí on convé que recuperem quines eren les preguntes de recerca que s'han enunciat a l'inici. D'una banda ens plantejàvem quines eren les vies de penetració de les idees socialistes a l'entorn barceloní, centrant-nos amb la premsa. D'altra banda, ens preguntàvem per les formes en què es concretaven aquestes influències.

Doncs bé, és en aquest context de canvi revolucionari i assentament del liberalisme en conflicte amb l'Antic Règim, que al si del liberalisme més avançat, encara amb preponderància progressista, sorgeixen noves preocupacions que facilitaran la recepció de noves idees socialistes. Les influències seran principalment d'autors francesos, fins a tal punt que ens resulta molt difícil establir contactes amb escoles d'altres orígens, com ara amb autors britànics com Owen. Destacaran Saint-Simon, Fourier i Cabet, que generaran grups més o menys estables de seguidors a l'entorn català-barceloní.

---

¹⁰³ *Vit.* FONTANA, J. (2003). "La fi de l'Antic Règim i la industrialització. (1786-1868)" dins VILAR, P (dir.) i TERMES, J. *Història de Catalunya*. Edicions 62. vol. V de VI. Barcelona. pàgs. 245-279.

Ara bé, no hem d'oblidar una certa impregnació d'altres autors com ara Babeuf, el babovisme xoparà moltes de les ments republicanes sense arribar a constituir un grup compacte, però incidint enormement en qüestions com la defensa de l'igualitarisme o la legitimitat de la via insurreccional-revolucionària per a la consecució del canvi social.

Aquesta presència protagonista del pensament francès té diverses explicacions: la proximitat geogràfica, recordem, per exemple, com l'Empordà fou un fort nucli demòcrata federal i en part també socialista; no hem d'obviar les proximitats de tipus cultural i una certa ambigüitat fronterera en aquest aspecte, Terrades visqué poc a Barcelona i sempre es mogué entre Figueres i Perpinyà; finalment, cal tenir en compte el factor importantíssim de l'exili, ja que és una de les principals formes en què el liberalisme més abrandat entrava en contacte amb les doctrines socialistes. Cal recordar, finalment, que no es donà, com passaria amb l'AIT, una recepció d'elements estrangers amb actitud de prèdica, sinó que seria més freqüent el retorn de naturals que havien adoptat noves idees, és el cas d'Abreu, De la Fuente o De la Sagra.

Però si ens fixem en quins són els principals autors pel què fa la seva influència, cal fer la següent consideració. És cert que al llarg dels anys trenta el santsimonisme tingué una certa presència a Barcelona, sobretot arran dels articles de Covert-Spring. Però no hem d'oblidar que per aquelles mateixes dates Abreu, fourierista, escrivia a *El Vapor* sota el malnom "El Proletario". Durant el Trienni Esparterista, que és el període que aquest treball s'ha fixat com a marc, sembla que les influències fourieristes prengueren relleu. Per a això foren clau publicacions com *Fourier, o sea esplanación del sistema societario* de Gatti de Gamond editat a Barcelona el 1841¹⁰⁴. Notis un cert retard en la penetració de l'obra fourierista, que s'introdueix sobretot a través d'obres de recull i divulgació dels deixebles de Fourier uns anys després de la seva mort. Dit això, tampoc podem menystenir la gradual organització d'un futur grup icarià català, que ja sorgirà més vinculat al republicanisme demòcrata que al progressisme imperant de principis dels quaranta.

---

¹⁰⁴ GATTI, I. (1841).

Si haguéssim de definir una filiació socialista concreta per a la premsa d'aleshores, ens precipitaríem i erraríem. El que ens trobem, és una premsa progressista, i de vegades republicana, que comença a difondre idees socialistes aprofitant les escletxes d'obertura de la regència d'Espartero respecte els períodes immediatament posterior i anterior. Podem percebre un cert pòsit santsimonita en certs aspectes com l'industrialisme, molt acceptable i fins convenient pel progressisme barceloní o en la crítica dels "paràsits socials". Però sobre aquest pòsit les influències fourieristes prenen força, amb l'extensió de conceptes tals com el "treball atractiu" i preocupacions com l'ordenació de la producció industrial. Ja hem analitzat diverses manifestacions obertes d'adscripció fourierista des de l'entorn progressista, com la de Modesto Lafuente sota l'hàbit de Fray Gerúndio¹⁰⁵. A tall d'exemple, també hem reproduït un text en què *El Popular* explicava el perquè de la superioritat de Fourier respecte Saint-Simon¹⁰⁶.

Però segurament, allò més interessant d'observar és veure com, per les condicions 1) de difusió, que ja hem comentat, i 2) de recepció, la revolució liberal es troba en una fase menys desenvolupada que a França, focus de les influències socialistes; el discurs socialista arriba a casa nostra en un format diferent. Podem observar una simplificació del discurs en l'adopció d'idees noves, conseqüència de la voluntat de divulgació. Les idees complexes expressades en clau filosòfica per Fourier, per exemple, són interpretades en clau local, simplificades o sintetitzades i, finalment, buidades parcialment de sentit o reduïdes per adaptar-les a la seva pròpia propagació.

D'això se'n desprèn el següent: les idees socialistes no es difongueren a la Barcelona de 1840-1843 en forma de doctrines tancades fidels a l'obra dels seus autors; sinó com un conjunt d'idees provinents del socialisme francès vulgaritzades de tal manera que influïren el liberalisme local complementant-ne el discurs amb un component social i fins una crítica al liberalisme clàssic, sense arribar a constituir-se en un grup clarament separat ni compacte.

---

¹⁰⁵ *El Constitucional*. 10 de juny de 1842.

¹⁰⁶ *El Popular*. 21 d'abril de 1841.

El progressisme filosòfic, la confiança en les bondats de l'associació, l'animadversió davant l'anarquia de producció capitalista, la voluntat de dignificar el treball i les altres idees que hem anat analitzant al llarg del treball, formen un conjunt eclèctic que va penetrar en part del progressisme, la democràcia i el republicanisme mesclant-se amb el pòsit, liberal, però també anterior, com és el cas de les influències cristianes.

Trobem, tot i així, certes idees especialment rellevants, com ara l'associació i l'organització del treball, és a dir, de la producció industrial. Dit això, no hem d'oblidar com es va fer de rellevant la noció fourierista de "treball atractiu", que, al marge de teories filosòfiques sobre el principi d'atracció, en la seva derivada més pràctica i, justificava la dignificació del treball assalariat i la reducció de la duresa de les condicions laborals.

En contraposició, trobem també discrepàncies importants entre els personatges influïts pel socialisme, és el cas de la pugna dels babovistes contra la resta respecte la crítica del pacifisme i la defensa de l'insurreccionalisme. Així mateix, podem parlar d'una escassa influència del col·lectivisme, així com de crítiques frontals contra la propietat privada. També és general l'acceptació de l'interclassisme, fins els qui defensaren la fusió de les classes, no plantejaren la resolució del conflicte social en clau de classe. Tot plegat, són elements importants, ja que no hem de perdre de vista en cap moment que la majoria dels propagadors del socialisme mai deixaren de ser i actuar com a liberals.

El què plana en tots plegats és la convicció que el desenvolupament del liberalisme polític i econòmic requeria una crítica necessària. Aquesta crítica no deixa de ser una revisió dels principis de la Revolució Francesa en què la idea d'igualtat pren relleu, no en detriment, sinó com una condició necessària per a la Llibertat. I aquesta igualtat ja no pot ser simplement espiritual o legal, ara ha de ser total. I això passa per la qüestió material. La introducció de la necessitat d'igualament material, en un entorn general d'enorme optimisme respecte la història de la humanitat, és el què caracteritza la introducció de les idees socialistes. Els canvis socioeconòmics, base sobre la qual anirà prenent importància gradualment la qüestió social, faran que aquestes idees socialistes

tinguin espais on quallar entre el liberalisme radical, però també entre els progressistes.

En aquest sentit, si bé no podem dir que la qüestió social esdevingués central a casa nostra fins passada la dècada moderada i quasi fins l'arribada de la Primera Internacional, és veritat que el conflicte social que va aparellat a la introducció del capitalisme no farà més que incrementar-ne la importància al llarg del s. XIX.

A tall d'exemple, tancarem amb el cas de *La Ley*, un diari progressista que, en els seus darrers números, canvià el seu discurs en el què hem decidit anomenar, el gir social de *La Ley*. És en aquestes últimes pàgines que es fa palès com en l'entorn liberal hi havia qui començava a albirar el pes que tindria en un futur la qüestió social.

En una editorial de poc abans de tancar *La Ley*, il·lustrativament anomenada "Política Europea", faria la següent reflexió:

«Si los hombres de estado comprendiendo que este siglo de vapor va marchando a impulsos de esa potencia que tanta ha de contribuir á la regeneracion del mundo, previsores, guiasen con tino la marcha emprendida y ya imposible de contener, es muy probable, sino evidente, que sin sacudimientos ni violencias llegase á establecerse el pacto social que ha de hermanar todos los pueblos, tal vez en no muy remoto futuro. (...) vivimos de cuestiones sociales y constituciones y turbulencias, principiando ya sin embargo á ladearse la balanza del lado de la cuestion social á la que se van abriendo los hombres de buena fe de todos los partidos en cuyas cabezas no bulle ya el fuego destructor de la apasionada politica y que se han penetrado que esa cuestion es la aurora de esperanza de la humanidad entera.»¹⁰⁷

Entre els redactors d'aquest diari ja hi havia, per tant, qui a mitjan 1842 començava a comprendre que la qüestió social estava destinada a ocupar el centre del conflicte i el debat. A mesura que la política barcelonina es tensava,

---

¹⁰⁷ "Política Europea". *La Ley*. núm. 187, 6 de juliol de 1842.

de camí cap a la revolta de finals d'aquell any, el diari seguí evolucionant en aquest sentit fins a publicar, poc menys d'un mes abans de tancar, el següent text:

«¿Que le importa al pobre jornalero que se le consignen sus derechos en un libro de oro, en un libro sagrado llamado Constitucion, si carece de la ilustracion necesaria para conocerlos? (...) Esto quisieramos que meditasen bien nuestros gobernantes, estos que todo lo fian á la política, y que se convenciesen de que para marchar por la verdadera senda de la civilización, es menester emprender á la vez la revolucion política y la social de dar PAN Y LIBERTAD AL PUEBLO.»¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ *La Ley*. Núm. 229, 18 d'agost de 1842.

BIBLIOGRAFIA

- ABELLÓ, T. (1997). "L'ajut mutu en els inicis de l'associacionisme obrer. Cooperatives i sindicats." *Revista d'etnologia de Catalunya*. núm. 11, pàgs. 58-67.
- ALEXANDRIN, S. (1983). *El socialismo romántico*. Laia. Barcelona.
- AUTORS DIVERSOS. (1995). *200 anys de premsa diària a Catalunya. 1792-1992*. Fundació Caixa de Catalunya. Barcelona.
- AUTORS DIVERSOS. (1970). *Socialismo utópico español*. Elorza, A. (selecció, pròleg i notes). Alianza. Madrid.
- BABEUF, G., SAINT-SIMON, et al. (1969). *El socialismo anterior a Marx*. (recop.) Grijalbo. Barcelona.
- BARNOSELL, G. (1999). *Orígens del sindicalisme català*. Eumo Editorial. Vic.
- BARNOSELL, G. (2011). "Republicanism, progresismo y sindicalismo en Cataluña durante el trienio esparterista (1840-1843)". *Historia y política*. núm. 25, pàgs. 93-118.
- BAZARD, et al. *Doctrine de Saint-Simon* (1830). Bibliothèque nationale de France. Gallica. Disponible a: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k85469w> [darrera consulta: 15/12/2014]
- BRAVO, G. M. (1976). *Historia del socialismo. 1789-1848*. Ed. Ariel: Barcelona.
- CABET, E. (1832). *Histoire de la Révolution de 1832 et situation présente (septembre 1832) expliquées et éclairées par les révolutions de 1789, 1792, 1799 et 1804 et par la Restauration*. Auguste Mie París.
- CABET, É. (1846) *Voyage en Icarie*. Bonheur Commun. París.
- CABET, E. (1848). *Voyage en Icarie*. Typ. Félix Maleteste. vol. II. París. pàg. 360. Disponible a: <http://content.lib.utah.edu/cdm/ref/collection/MLRB/id/1571> [darrera consulta: 05/06/2015]
- CAMINAL, M i ANTON, J. (1992). *Pensamiento político en la España contemporánea: 1800-1050*. Teide. Barcelona.
- CAPPELLETTI, A. (1968). *El socialismo utópico*. Grupo editor de estudios sociales. Rosario.

- COLE, G. D. H. (1964). "Los precursores. 1789-1850". *Historia del pensamiento socialista*. Vol. I de VIII. Fondo de Cultura Económica. Mèxic.
- CONSIDERANT, V. (1829). "Une lettre de Victor Considerant à Charles Magnin". Association d'études fouriéristes. Disponible a: <http://www.charlesfourier.fr/>. [darrera consulta: 26/05/2015]
- CULLA, J. i DUARTE, À. (1990). *La premsa republicana*. Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya. Barcelona.
- CZYNSKI, J. (1841). *Porvenir de las mujeres*. (seguit de MORLA, J. *Una palabra a las españolas*). Cadis.
- DESANTI, D. (1973). *Los socialistas utópicos*. Anagrama. Barcelona.
- ELORZA, A i TRIAS VEJARANO, J. (1975). *Federalismo y reforma social en España, 1840-1870*. Seminarios y ediciones. Madrid.
- ENGELS, F. (1969) *Del socialismo utópico al socialismo científico*. Ricardo Aguilera, Editor. Madrid.
- DROZ, J. (1976) *Historia general del socialismo. De los orígenes a 1875*. Vol. I de VIII. Destino. Barcelona.
- FOURIER, C. (1978). *Doctrina social (el falansterio)*. Júcar. Barcelona.
- FOURIER, C. (1975). *El Fourierismo en España*. (selecció de textos i estudi preliminar d'Antonio Elorza). Ediciones de la Revista de Trabajo. Madrid.
- FOURIER, C. (1808). *Théorie des quatre mouvements et des destinées générales (suivi du Nouveau monde amoureux)*. Université du Québec à Chicoutimi. Disponible a: http://classiques.uqac.ca/classiques/fourier_charles/theorie_quatre_mouvements/theorie_4_mouvements.html [darrera consulta: 09/06/2015]
- FONTANA, J. (2003). "La fi de l'Antic Règim i la industrialització. (1786-1868)" dins VILAR, P (dir.) i TERMES, J. (coord). *Història de Catalunya*. Edicions 62. vol. V de VI. Barcelona.
- FONTANA, J. (1971). *La Quiebra de la monarquía absoluta, 1814-1820 : la crisis del Antiguo régimen en España*. Ariel. Barcelona.
- FONTANA, J. (2003). *La revolució liberal a Catalunya*. Eumo Editorial. Vic.
- SÁNCHEZ, J., MALO, J. i SERRANO, J. (1999). "Las críticas de la economía clásica". Dins FUENTES, E. *Economía y economistas españoles*. vol. V de IX. Galàxia Gutenberg. Barcelona.

- GARCIA, A. ()2004. *La Fabricació de la fàbrica : treball i política a la Catalunya cotonera: 1784-1884*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- GATTI de GAMOND, I. (1841). *Fourier, ó sea esplanación del sistema societario*. Imprenta y Litografía de J. Roger, Barcelona.
- GHANIME, A. (1995). "Apunts sobre el pensament de José Andrew de Covert-Spring". *L'Avenç: Revista de història i cultura*. núm. 195, pàgs. 12-16.
- GUILLAMET, J. (1993). *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural a la Barcelona preprogressista: 1841-1843*. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- GUILLAMET, J. (2010) *L'arrencada del periodisme liberal*. Eumo. Vic.
- LAFUENTE, M. (1869). *Historia General de España*. Impremta de Dionisio Chaulie. 30 vol. Barcelona.
- LAMBERET, R. i MORENO, L. (1985). *Movimientos Obreros y Socialistas, España 1700-1939*. Ediciones Jucar. Gijón.
- LAMMENAIS, F. (1834). *Paroles d'un croyant*. París. Editat per Éditions de l'Évidence (2007). Consultable a: <http://www.eglise-realiste.org/pdf/paroles> [darrera consulta: 05/06/2015]
- LICHTHEIM, G. (1979). *Los orígenes del socialismo*. Editorial Anagrama. Barcelona.
- LLUCH, E.(1973). *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Els orígens ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana*. Edicions 62. Barcelona.
- MALUQUER, J. (1977). *El Socialismo en España*. Crítica. Barcelona.
- MARX, K. *Crítica del Programa de Gotha*. Aguilera. Madrid: 1971
- MORTON, A. (1970). *Las utopias socialistas*. Ed. Martínez Roca. Barcelona.
- OLLÉ, J. (1969). *Introducció del socialisme utòpic a Catalunya : 1835-1837*. Edicions 62. Barcelona.
- Pi i MARGALL, F. i Pi i ARSUGA, F. (1902). *Historia de España en el siglo XIX*. Vol. IV de VIII. Barcelona.
- PROUDHON, P. (1840). *What is property? An inquiry into the principle of right and of government*. Project Gutenberg. Disponible a: <http://www.gutenberg.org/files/360/360-h/360-h.htm>.

[darrera consulta: 26/05/2015]

RISQUES, M. (1980) “La insurrecció de Barcelona pel novembre de 1842. La seva dinàmica social”. *Recerques*. num. 10, pàgs. 93-112.

ROUSSEAU, J. (191-?). *Contracte Social*. Antoni Lopez (edit.). Barcelona.

ROUSSEAU, J. (1975). *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les homes*. Gallimard. París.

ROUVROI, C-H. (1823). *Catéchisme des industrielles*. Bibliothèque nationale de France. Gallica. Disponible a:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1045602q/f35.image>

[darrera consulta: 15/12/2014]

ROUVROI, C-H. (1819). “Le Politicien”. Dins dins DROZ, J. (1976) *Historia general del socialismo. De los origenes a 1875*. Vol. I de VIII. Destino. Barcelona.

SALES, N. (1970). “Servei militar i societat a l'Espanya del segle XIX”. *Recerques*, núm. 1, pàgs. 145-181.

SEYÈS, J. (1970). *Qu'est-ce que le Tiers état? Edition critique avec une introduction et des notes par Roberto Zapperi*. Droz. Classiques de la pensée politique. Ginebra.

TERMES, J. (1977). *Anarquismo y sindicalismo en España : la primera Internacional (1864-1881)*. Crítica. Barcelona.

VENTURA, J. (1972). “Icària. Vida, teorías y obras de Etienne Cabet (...) sus seguidores catalanes”. *Quadernos de historia económica de Catalunya*. Núm. 7. Barcelona.

VERGEZ, A. (2007). “Initiation à la lecture de Charles Fourier”. *Cahiers Charles Fourier*, núm. 18.

WAKSMAN, V. (2013). “Jean-Jacques Rousseau: el amor de sí mismo y la felicidad pública.” *Anacronismo e Irrupción*. vol. III. Universidad de Buenos Aires.

FONTS HEMEROGRÀFIQUES

El Constitucional, Barcelona, (1839-1843) (Biblioteca Nacional de España, Hemeroteca Digital)

El Popular, Barcelona, (1841-1842) (Biblioteca Nacional de España, Hemeroteca Digital)

La Ley, Barcelona, (1842) (Institut Municipal d'Història de Barcelona)

El Republicano, Barcelona, (1842) (Institut Municipal d'Història de Barcelona)

ANNEXOS

ANNEX A. La Campana i Plan de Revolució d'Abdó Terradas

Oh Catalans! ab valor empunyem !

Ja la campana sona,
Lo canó ja retrona...
Anem, anem, republicans, anem!
A la victòria anem!
Ja és arribat lo dia
que'l poble tan volia;
fugiu, tirans, lo poble vol ser rey.

Ja la campana sona. .

La bandera adorada
que jau allí empolvada,
Correm, germans, a l'aire
enarbolem!

Ja la campana sona...

Mireula que és galana
La ensenya ciutadana,
Que llibertat nos promet, si la alyem

Ja la campana sona...

Lo garrot, la escopeta,
La fals y la forqueta,

Ja la campana sona...

La cort v la noblesa.
L'orgull de la riquesa.
Caigan de un cop fins al nostre
nivell!

Ja la campana sona.

La milicia v lo clero,
No tingan més que un fuero:
Lo poble sols de un altre y és lo rey

Ja la campana sona...

Los públichs funcionaris
No tingam amos varis:
Depengam tots del popular congrés

Ja sona la campana .

Los ganduls que's mantenen
del poble, y luego'l venen,
morin cremats, sino pau no tindrem.

Ja sona la campana...

Un sol pago directe
y un sol ram que'l colecte:
Tothom d'allí serà pagat com deu

Ja sona la campana...

Que pàgui qui té renda,
O bé alguna prebenda:
Lo qui no té, tampoch deu pagar
res.

Ja sona la campana...

Lo delme, la gabella,
Lo dret de la portella,
No, jornalers, may més no pagarem!
ja la campana sona
Lo canó ja retrona....
Anem, anem republicans, anem!

A la victòria anem !

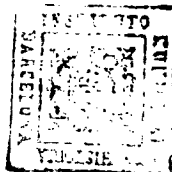
A sobre: La Campana, himne republicà compost per Abdó Terradas publicat el 1842 a *El Republicano*, amb un gravat del dit diari.

A la pàgina següent: *El Republicano*. núm 17, 7 de novembre de 1842. S'hi pot veure un encapçalament amb un alt contingut simbòlic republicà i maçó així com el seu "Plan de Revolución".

EL REPUBLICANO.

PERIODICO DEL REPUBLICANO

Se suscribe en Barcelona á 8 reales mensuales y 22 por tres meses llevados á cuenta, según gobierno superiormente en esta Redaccion sita en la calle de la Union num. 107, y en las Ciudades de San Sebastian, P. Ancho, Oficiada en la de Pineda, Jaime-Castor en la de Guernica, y Gacela bajada de la calle del Duque provincial á 10 rs. por un mes y á 20 por tres meses. En Madrid en la Redaccion del Dominical y Guindilla; y en los demás puntos, en cualquier administracion del reino. Este periódico sale tres veces á la semana los lunes, miércoles y sábados.

PLAN DE REVOLUCION.

Cuando el pueblo quiera conquistar sus derechos debe empuñar en masa las armas al grito de Viva la Republica.

Debe dar muerte á todos los que hagan armas contra el.

Debe aniquilar á inutilizar todo lo que conserve algun poder ajeno de voluntad, o sea todo lo que depende del actual sistema, como son: Los tribunales, el trono, los ministros, los tribunales, en una palabra, todos los funcionarios públicos.

Debe atacar no mas que á los miembros del pueblo y evitar los actos de violencia personal, es indigno de la magestad del pueblo atacar á los indefensos de los partidos venales.

Debe apoderarse de todas las plazas fuertes, y amalgamar la fuerza popular con la de guerra en el pueblo.

A los caudillos que le dirijan solo debe obedecer el pueblo para la eleccion de los representantes, en el constituyente, y á estos se les tienen poderes, que se diga. «Discutireis y formularéis una Constitucion Republicana bajo las siguientes bases: La nacion unida soberana bajo las siguientes bases: Igualdad en derechos, todas las leyes sujetas á la sancion del pueblo sin disension y revocables en los funcionarios elegidos por el pueblo, responsables y amovibles, la republica debe asegurar un tratamiento á todos sus funcionarios, educacion y trabajo ó lo necesario para vivir á todos los ciudadanos. Dentro de tres meses debe estar terminado el proyecto de Constitucion y presentado á la sancion del pueblo. El pueblo permanecerá con las armas en la mano

pronto á servirse de ellas si sus miembros no respetan aquellos principios. De ese modo el pueblo por sí mismo puede hacer la revolucion, sin que se ponga en manos de otros el ambicio que le ataca, como los de setiembre y solo así puede ser constitucion. A. F.

BARCELONA 6 OCTUBRE.

El gobierno remite cada correo á los gefes políticos, capitanes generales y á los varios agentes que tiene en las provincias instrucciones secretas acerca de la imprenta; y unido esto á los varios rumores que corren acerca de la presentacion de un proyecto de ley que ha de dar en tierra con la prensa independiente, nos hace temer que si los santones no pueden llevar á cabo sus infernales maquinaciones por medios parlamentarios aplarán á la fuerza á las bayonetas para salir con la suya. Dirase tal vez que no es posible llegue la desfachatez de los yacuchos á dar un golpe á lo Meer, pero de unos hombres que para lograr sus objetos se valen de asesinatos, deportaciones injustas, y encierros ilegales, todo, todo puede esperarse. Pero... ¿Y la nacion española verá con indiferencia que tratan de arreba-

tar nos lo único que nos resta de libertad. ¡Oh! no, no. Que los tiranos que supieron levantarse cuando vieron sancionada una ominosa ley de ayuntamientos, sabran ahora tambien alzar su ferrea mano y dar un golpe mortal al asesinato de Araca y á los esbirros que ponen en ejecucion sus planes de tirania, de rapina y de inclemencia.

El Ateneo de Comercio ha dado un paso que le honra sobremedura. Haciendo al rededor de un noble estandarte, el de defender con vigor la libertad de imprenta, á toda la prensa independiente.

El Peninsular, el Guindilla, la Postdata y el Heraldo se acogen á la bandera enarbolada por el Eco, y sus redactores prometen perder la existencia si necesario fuera defendiendo la libertad de escribir. Otros periódicos uniran tambien á esta liga. Pero, que decimos otros? Todos, si todos se uniran á ella, porque es imposible que el que conserve un resto de vergüenza deje de levantar una voz atrojadora contra los tiranos que tratan de convertirnos en *pasos*. Y nuestro periodico que hará si los despotas in-

PROYECTO DE NUEVA POBLACION.

Esposicion dirigida á la Diputacion provincial de Cádiz.

D. Manuel Sagrario de Beloy, propietario y vecino de esta ciudad á V. E. con el respeto debido hace presente.

Que siendo públicas las miras de V. E. sobre poblar los desiertos de esta provincia, y sabedor el que espone, de que el gobierno supremo ha accedido á la consulta que con este motivo le fuera elevada por estar preparando una ley que decida estos casos por punto general.

Suplica á V. E. tenga á bien acoger bajo su proteccion el siguiente proyecto:

1.º Se podrá formar una nueva poblacion en los terrenos del sitio llamado de la Hermita del Mimbral, Virgen del Valle, ó en el de Tempul, de los propios de la ciudad de Jerez de la Frontera.

2.º El radio de la nueva poblacion deberá ser por lo menos de una legua.

3.º Por el dominio útil del terreno se deberá pagar un canon moderado á los propios de dicha ciudad, desde el dia en que se tome posesion.

4.º La nueva poblacion podrá adoptar aquellos principios del socialismo que aconseje la prudencia por su alta moralidad y conveniencia pública.

5.º V. E. se dignará solicitar del gobierno y de las Córtes la carta-puebla mas beneficiosa que se haya concedido en España á los nuevos pobladores demas medidas que puedan ser necesurias.

6.º Para los inmensos plantíos de arbolados construcciones civiles, caminos, etc., podrá tambien V. E. solicitar del gobierno, que facilite el número de presidarios que designe, escogidos entre los diferentes presidios, en el concepto de que serán tratados con una humanidad sin ejemplo.

Para formar la asociacion personal, agrícola é industrial de los pobladores capitalistas, podrá abrirse una suscripcion pública por término de 90 dias: en ella deberán ser preferidos en primer lugar los naturales ó vecinos de la referida ciudad, y en segundo los de esta provincia.

8.º El capital podrá calcularse ligeramete en la cantidad de 20 millones de reales, dividido en veinte mil acciones, de á mil reales cada una.

9.º Cada asociado podrá tener tantos votos como acciones; y para formar acuerdo; deberán reunirse por lo menos cuatro quintas partes del total de votos.

10. La asociacion podrá conceder algunas acciones á las personas que la hayan prestado servicios importantes. Esto no se entiende con el que suscribe. Todas sus pretenciones se limitan á realizar la asociacion, y ser el primer suscriptor de ella por 500 acciones.

11. La asociacion podrá nombrar tres deposita-

rios, para que cada uno conserve una llave de la caja.

12. Determinadas que vayan siendo las operaciones, y calculado su costo, debe ser obligacion de los asociados la entrega en depositaria del tanto por ciento que corresponda á sus acciones: pero cada pedido nunca deberá exceder de diez por ciento.

13. Si fuesen suficientes los 20 millones de reales se ampliará la suscripcion, siendo preferidos los ya asociados: si sobrase dinero, quedará aquella cerrada, no por el capital suscrito sino por el desembolsado.

14. Cuando la asociacion se considere con los fondos necesarios para subvenir desahogadamente á todas sus atenciones podrá cerrar la suscripcion, y proceder al reparto de propiedad á prorrata del importe que hubiese desembolsado cada uno de los socios.

15. En vista del resultado que arroje el primer balance se procurará mejorar la educacion y maneras de todas las personas, no suscriptoras, y que por medio de un trabajo activo, lleguen á obtener su interés en el fondo jeneral de la asociacion proporcionado á su trabajo y talentos útiles.

16. Para poblar los muchos desiertos que hay en la nacion, de propios, valdios, realengos, etc., para adoptarse este proyecto por punto general, en las modificaciones que se estimen.

Para que personas de cierta posicion social se constituyan en la nueva poblacion habran de reunirse en ella todos los goces del campo y de la ciudad en el último punto de refinamiento. Con la ciudad de accion y un trabajo atractivo , ademas en la seguridad de las personas y de los intereses de productos se elevaran á cuatros veces mas ; los haces seran infinitamente superiores , y accesibles aun á las mas reducidas fortunas , porque costarian cuatro veces menos. Parecerá sin duda paralela lo que es una demostracion matemática, y como tal, el esponente está pronto á contestar victoriosamente á cuantas objeciones se le opongan en todos conceptos.

Estas bases no pueden menos de resentirse de la precipitacion con que han sido redactadas en el corto espacio de una hora ¡pero á la superior ilustracion de V. E. ahora , y despues á la de los asociados, toca establecer las que mas contengan.

El gobierno , las Córtes y cuantos influyan en la realizacion de este proyecto van á adquirir un derecho sagrado al reconocimiento del mundo entero por que este ensayo resolverá , quizá , un problema imposible. Se trata nada menos que averiguar hasta que punto puede mejorarse la condicion moral y la física de la especie humana; á la vez un dique á las guerras, á las revoluciones , y á los motines. Es la empresa mas santa de cuantas han podido imaginarse; pues que sus beneficios deben alcanzar no á un solo pueblo, provincia ó nacion sino á la humanidad entera, sin que le cueste una gota de sangre, ni una lágrima.

Podrá suceder muy bien que este pensamiento sea considerado, por las dificultades de su realizacion , como un sueño brillante , ó como una locura que se quiere; pero como locura tambien fue considerado el pensamiento de la vacuna por Jenner, el de Cristobal Colon, y últimamente el de la aplicacion.

La asociacion legará á la posteridad en su primer acta los nombres de todos los que le ayuden en su noble empresa.

Cádiz 10 de diciembre de 1841.

SAGRARIO DE BELOY, M. "Proyecto de nueva población. Exposición dirigida a la Diputación Provincial de Cádiz". *La Ley*. núm 11, 11 de gener de 1842.

ASOCIACION DE SOCORROS MUTUOS.

Grande indignacion se ha apoderado de todos nosotros al instante de recibir la inesperada noticia que el Gobierno manda disolver las asociaciones de SOCORROS MUTUOS.

Nosotros preguntamos ; ¿ cuál es el artículo de la Constitucion que prohíbe este rasgo de humanidad ? ¿Cuál es el motivo que tiene el Gobierno para disolvernos ? ninguno ; y si alguno pudiese tener seria es de que somos demasiado pacíficos y honrados patriotas y por eso nos quita hoy lo que ayer nos concedió.

Por fin nosotros no podemos ni queremos entrar en vanas polémicas , no gravamos en nada el estado y estamos apoyados con el derecho natural y esto nos basta , todos los que nos digan lo contrario , se-

rán en nuestro concepto ambiciosos y de intenciones dañadas.

Esperamos que nuestros hermanos de la capital y demas pueblos, serán de igual sentido y que defenderán la asociacion como defendieron á su tiempo la Constitucion del Estado, ofreciéndonos nosotros unánimamente, á ocupar el sitio mas peligroso ; siempre que lo dispongan nuestros consocios de la Junta de Barcelona y no otras personas;

En nombre de toda lo sociedad, firman. Gracia á 1.º de enero de 1842.—El director, *José Safont*.—Para la junta consultiva, *José Sunsuda*.—*Majin Parés*.—*Baldiri Areñs*.

ASOCIACION DE TEJEDORES.

Con el gusto que siempre cedemos el lugar reservado á nuestros escritos de discusion al que nos remite nuestro antiguo favorecedor el señor don Ramon de La Sagra, quien vuelve á honrarnos y á renovar con un motivo del dia de la cuestion que amigablemente controvertimos hace un año sobre la organizacion del trabajo.

No queremos prevenir la opinion de nuestros lectores, ni quitar un átomo de fuerza á las razones de nuestro amigo y correligionario en la grande obra de la reforma social. Asi es, que reservamos para otro dia y para mas espacio el hacer nuestras observaciones, á mas de que no es ocioso ni indiscreto tomar aliento para la lucha cuando con campeon tan esforzado tenemos que habérmolas.

Una sola observacion anticiparemos, y es que la cuestion del momento es la organizacion de que seria susceptible la suprimida sociedad de tejedores; lo cual es muy diferente de la organizacion del trabajo, que era la cuestion antigua, á que se refiere el remitido puesto á continuacion. Distingamos las ideas para no confundirlas, y en seguida concretados á un punto de una estension convenida, discurremos dentro de ella sin traslimitarla. Ofrecemos ocuparnos intensamente de la materia. Es el mayor obsequio que podemos hacer al señor La Sagra, amante idólatra de la verdad, y al pais, tan interesado en esta elevada cuestion.

Señores editores de *El Corresponsal*.

De las varias cuestiones sociales que forman el objeto preferente de mis estudios, hay dos sobre las cuales temo escribir por los inconvenientes y embarazos que su sola discusion puede acarrear. Me refiero á la libertad de los esclavos y á la asociacion de obreros de Cataluña. La primera lamentablemente estraviada por algunos escritores, no puede ya recibir las mejoras á que tendieron mis doctrinas y mis consejos, desatendidos y menospreciados desde hace muchos años: en cuanto á la segunda, me parece que aun es tiempo de conjurar la tempestad si de buena fe y con ardiente patriotismo, se unen al gobierno los hombres ilustrados para resolverla satisfactoriamente.

La determinacion tomada por este de disolver la asociacion de tejedores de Barcelona, ha sido recibida de distintos modos por la prensa periodística. Ustedes la juzgaron conveniente, hace mucho tiempo necesaria, pero censuran la tardanza de la medida, el momento y el modo de su adopcion. Sus corresponsales en Cataluña inspirados por el mismo sentimiento, no aparecen tranquilos sobre el porvenir, miran con recelo la aparente conformidad con que se ha cumplido el mandato, y aplauden las doctrinas de cuantos aconsejan el orden y la tranquilidad á las clases obreras. Al mismo tiempo se reclama del gobierno el *establecimiento de la prometida caja de ahorros*, como medio de suplir al derrocado principio de asociacion en la única parte que le juzgaban útil, y sobre todo que *proporcione trabajo abundante protegiendo debidamente la industria nacional*, y entonces aseguran que *los jornaleros olvidaran la asociacion y viviran felices sin ella*.

Condenándola yo como vds. en sus tendencias vio-

lentas y amenazadoras, he hallado siempre aun mas necesitada de remedio, la causa que le dió origen. La cuestion catalana, á mi modo de ver, no es ni fué nunca un hecho aislado peninsular, independiente, sino un hecho social de la época comun ya y jeneralizado en todos los focos industriales del mundo. El de Cataluña ha tenido tambien una tendencia política semejante á la que ha intentado darse á las asociaciones proletarias de la nacion vecina; pero esta tendencia no constituye su carácter distintivo y esencial, sino que es efecto de la era en que vivimos, que como una epidemia hace participase de sus síntomas á todas las enfermedades del cuerpo nacional. A mi modo de ver, pues, la disuelta sociedad de obreros de Cataluña, la futura que pueda intentarse bajo otros principios, lo mismo que la asociaciones proletarias de Francia y de Inglaterra, no son mas que una consecuencia, lamentable sí, pero directa y natural del estado vicioso como está constituida la industria manufacturera, ó mejor dicho, de su falta de organizacion, de su funesta anarquía. En Inglaterra se procura contrarrestar aquella permanente vida amenazadora y exigente de las clases obreras, oponiéndole la vitalidad ilustrada de las propietarias y un conjunto de instituciones que, hasta cierto punto, alivian los padecimientos de aquellas. En la Bélgica, se opone un dique á la invasion del mal, por medio de instituciones semejantes, en que toman parte los poseedores del capital industrial. En Francia, aparentando atacar el principio revolucionario y democrático en la asociacion proletaria, suele emplearse con frecuencia el cañon y las bayonetas. Y en España se usa el mandanto imperativo para reprimir la consecuencia de un vicio radical, que se deja constituido como un principio.

He sentido y siento, señores editores, el disentir de la opinion de vds. en la materia que me ocupa, cuando me parece que estamos de acuerdo en las grandes bases de gobierno y de organizacion social que sirven de fundamento á nuestras doctrinas. Pero en el artículo de fondo de su periódico del 10 del corriente, he hallado una frase que estando de todo punto conforme con ellas me parece contradictoria de las que vds. han emitido en nuestra polémica de principios del año pasado. Entonces clamaba yo por la necesidad de organizar la industria fabril en Cataluña, antes de estenderla y jeneralizarla por toda España; para evitar las consecuencias precisas de su actual anarquía, que afligian á las naciones industriales. Creyeron vds. por el contrario, que primero debia ser fomentarla que organizarla, partiendo de la máxima que antes era buscar trabajo que medio de hacerle mas soportable. Mi deseo se fundaba en el temor de que, cuanto mas se fomentase y estendiese una industria mal organizada, mayores serian despues los inconvenientes para constituir la mejor y mas graves y mas terribles los males que su viciada existencia acarrease. Consideré entonces la sociedad de obreros como amenazadora y funesta, por haberse organizado en oposicion de un mal radical, «formando ella parte ya del gran cortejo de consecuencias desgraciadas de la industria manufacturera.»

En el artículo á que me refiero ahora, censuran Vds. al gobierno *por haber preferido destruir la asociacion de obreros á reglamentarla y encaminarla al bien de los individuos sin perjuicio del estado*: luego reconocen Vds. que habia una necesidad primordial, que dió origen á la asociacion: luego habia un vicio orgánico que se oponia al bien

de la clase obscena; porque si no, el *reglamentarla y encaminarla* seria un trabajo sin necesidad ni objeto conocido. Todo el ataque de Vds. al gobierno, descansa, pues, en la existencia de un vicio radical de la industria manufacturera, que dió origen á la sociedad de obreros, amenazadora y exigente, pero de bienes á que con justicia es acreedora, y por esto le critican Vds. porque no ha pensado en organizarla de un modo conveniente para hacerla poseedora de ellos, sin perjuicio del estado. Este pensamiento no es ni puede ser otro que el de la *organizacion del trabajo*; ¿Y cuales pueden ser los medios que lo consigan, corrigiendo el vicio radical, fuente de las dolencias que aflijen á la industria? Los corresponsales de Vds. indican *una caja de ahorros y el fomento de la industria*. Lo segundo nos vuelve al terreno de nuestra antigua polémica, hundido ya bajo los pies de Vds con el cargo que acaban de hacer al gobierno, y que yo traduciré en mi máxima constante; *antes de fomentarse la industria en España, se necesita organizarla*: lo primero me pone en la precision de que terminase este articulo elevando mas el tono con que le habia comenzado, no contra la medida siempre útil de la caja de ahorros, sino contra la recomendacion que de ella se hace como un remedio al mal de que se quejan las clases proletarias y en reemplazo de los recursos de la asociacion. Si señores, en los momentos en que esta acaba de sufrir el peso de un mandato, que yo aun no he calificado,

pero que Vds. tachan de estemporáneo é imprudente; ofrecerla por sustitucion una caja de ahorros; en los momentos en que la industria catalana se halla amagada de una crisis terrible, que dejará á miles de operarios sin jornal, aconsejarles que depositen sus economías en una caja de ahorros; para subvenir á la tempestad, privándolos al mismo tiempo de los socorros y de los recursos que podia suministrar el principio fecundo de la asociacion; mas que un remedio parece un escarnio, parte de la conducta censurable si es cierta, que denuncia el *Constitucional* de Barcelona, en algunos dueños de fábricas que exasperan el ánimo de los operarios con la mofa y el sarcasmo.

Ya que Vds. convienen, señores editores, en que deberia haberse *organizado y encaminado bien* la asociacion de obreros para mejorar su estado, sigan Vs. empleando sus talentos en desenvolver este fecundo principio. comprendiendo en sus consideraciones no solo á la clase jornalera que sufre, sino tambien á la propietaria que se halla amenazada. Asi cooperarán Vds. á erigir el monumento industrial que las proteja á ambas y haga posible el progreso manufacturero en España. Mientras tanto que no se trabaje de consuno en esta necesaria y urgente organizacion, mi entendimiento y mi conciencia me mantendrán en el campo de la oposicion á toda medida que tienda á drrramar sobre las provincias de mi patria el gérmen de calamidades que aflije á la industriosa y aplicada Cataluña. Madrid 15 de enero de 1842.

RAMON DE LA SAGRA.